

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Klášter Zlatá Koruna

Historie – osobnosti – současnost

Lenka Ondřichová

Plzeň 2013

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Humanistika

Bakalářská práce

Klášter Zlatá Koruna

Historie – osobnosti – současnost

Lenka Ondřichová

Vedoucí práce:

Mgr. Eduard Neupauer, PhD.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2013

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, červen 2013 .....

OBSAH

1. ÚVOD	1
2. Mnišství – nejen náboženský fenomén	3
2.1 Benediktýnský řád	7
2.2 Cisterciácký řád	9
3. Nové reformní řády v Čechách – 1. polovina 12. století	19
4. Cisterciáci na našem území	22
5. Klášter Zlatá Koruna	34
5.1 Historie kláštera	34
5.2 Osobnost kláštera Bohumír Bylanský	49
5.3 Bývalý klášter od roku 1785 do současnosti	57
6. Závěr	60
7. Seznam příloh - obrázků	63
8. Seznam použité literatury	64
9. Resumé	66
10. Přílohy	67

1. ÚVOD

V předkládané práci je představena problematika řeholního života na našem území. Prostřednictvím rozboru historie jihočeského kláštera Zlatá Koruna se seznamujeme s činností cisterckého řádu. V úvodní části práce je toto téma navíc úmyslně rozšířeno do obecné roviny, ve které jsou zmapovány aktivity prvních křesťanských řeholníků, kteří se vývojem doby pokusili o založení prvních mnišských komunit.

V práci se setkáváme s termínem „klášterství“¹. Toto ojediněle používané synonymum pro klášter či opatství v nás probouzí myšlenku nahlízet na konkrétní mnišskou komunitu jako na živý organismus, který svoji existenci přizpůsobuje jak příslušným řeholním zásadám, tak vnějším, světským okolnostem. Také proto je problematika jihočeského kláštera zpracovávána na pozadí historických událostí evropského měřítka. Rovněž je zde použita metoda konfrontace mezi předmětným klášterem a další cisterckými řádovými domy na našem území.

Samotný příchod reformního cisterckého řádu do Čech je vnímán jako velký mezník, díky kterému je na mnoho století zajištěno propojení českých zemí s kulturou a vzdělaností celé západokřesťanské Evropy. Přestože je tématem práce v podstatě méně vlivný jihočeský klášter, bylo nutností věnovat poměrně rozsáhlý prostor celé koncepci cisterciáckého řádu a jejímu vzniku. Rovněž bylo nutné podrobně rozebrat důvody, které vedou vlivné osobnosti své doby k rozsáhlé investici, na jejímž konci je vznik nového řádového domu v nehostinné většinou podmáčené krajině.

Motivačním impulsem podrobně zpracovat téma příchodu cisterckého řádu do českých zemí bylo pro autorku studium v rámci předmětů Ohniska evropské architektury a Posvátný prostor, které vedla Ing. arch. et Mgr. Milena Amáta Wenzlová. Přestože jsou výše uvedené předměty začleněny do

---

¹ ŠPINAR, J. „Ke kolonizačnímu dílu kláštera Zlatá Koruna“. Příspěvek k dějinám osídlení, in: GAŽI, M. (ed.), Klášter Zlatá Koruna. Dějiny – památky – lidé, s. 36.

povinně volitelného bloku estetika, překládaná bakalářská práce je zařazena do okruhu státní závěrečné zkoušky: České dějiny v evropském kontextu, neboť jak již je výše uvedeno, nelze přehlédnout vnější historické souvislosti ovlivňující život zkoumané sakrální památky.

Práce je zpracována metodou analýzy dostupných pramenů, přičemž dostupným pramenem nebyla jen sekundární literatura, nýbrž i poznatky z přednášek Ing. Wenzlové. Tyto informace jsou do práce začleněny hlavně v části zabývající se jednotnou organizační a estetickou strukturou cisterckých opatství. Lze říci, že popisná, výkladová a komparační činnost se sekundární literaturou má deduktivní charakter, díky němuž práce začíná v obecné rovině tématu mnišství a postupně se od obecné roviny dostává do konkrétních témat o jednotlivých mnišských řádech v Evropě a v českých zemích, následují informace o jednotlivých cisterckých kláštorech na našem území podle období vzniku, aby nakonec bylo možno v závěru uvést poznatky o předmětném klášteře Zlatá Koruna.

Informace čerpané z dostupné literatury vymezené roky vydání 1897 – 2011 byly obohaceny díky pomoci vedoucí oddělení památkových průzkumů Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Českých Budějovicích, Mgr. Jarmily Hansové, pro kterou je klášter Zlatá Koruna neoddelitelnou součástí jejího života. Za čas a přínosné informace zejména o posledním opatovi Bohumíru Bylanském jí velmi děkuji.

Rovněž klášteru Zlatá Koruna, jmenovitě mému kamarádovi, zaměstnanci opatství Petrovi Haršovi bych moc ráda poděkovala. Díky němu jsem dostala příležitost nahlédnout do interiérů kláštera v období, které bylo pro moji práci klíčové, avšak národní kulturní památka nebyla přístupná veřejnosti. Atmosféra tichého kláštera vzdáleného od civilizačního shonu měla určitě vliv na koncepci mé bakalářské práce. Rovněž děkuji za zapůjčení fotografií, které mi pro účely této bakalářské práce z majetku kláštera Petr Harš zapůjčil. Slibuji, že uveřejnění těchto fotografií stejně jako textové zpracování celé této bakalářské práce bude v souladu s náležitostmi obsaženými v normě ISO 690.

2. Mnišství – nejen náboženský fenomén

Životní styl monasticismus², v českém prostředí se setkáváme spíše s pojmem „mnišství“, je vnímán jako životní styl, v němž člověk svůj život podřizuje zbožnému cíli. Mnišství bývá nesprávně chápáno jako křesťanský řeholní život na Západě, avšak paradoxně nejstarší monastické řády vznikají ve východní filosofii – v džinismu a buddhismu ještě v období před naším letopočtem. Mnišství východních náboženství je opřené o trénink mysli a odmítání askeze, na rozdíl od západního křesťanství, kde je askeze výrazná a pro službu Bohu klíčová. Zajímavý je i samotný vývoj pojmu „askeze“, který nejprve hlásaly zejména filosofické školy. Podle Suso Franka askeze původně vyjadřovala řemeslnou zručnost a sportovní cvičení, a až později ve sféře lidského sebezdokonalování začala zahrnovat veškeré aktivity, které měly *„člověka přivést k předem stanovenému ideálu: umění odříkat si a ke zvláštním tělesným a duchovním cvičením.“*³ Pobídky k asketickému životu nejprve podporuje přesvědčení o blízkém konci světa. Za život v pomíjivém světě stihne člověka trápení, a protože je času málo, je třeba začít co nejdříve s askezí, tzn. se životem odděleným právě od světa pomíjivého.⁴ O bezprostředně se blížícím konci světa nacházíme pasáže i v Bibli: *„Času je málo. Říkám vám, bratři, už nezbývá moc času. /... / a ti, kdo se zabývají věcmi tohoto světa, ať to nepřehánějí. Svět, jak ho známe, totiž končí.“* (1. list Korintským 7, 29-31). Přestože ale konec světa nenastal, asketickým záměrům raného středověku tento fakt neuškodil. Konec světa se přenesl do individuální roviny konce života člověka, který u každého jednou přijde, a po něm bude následovat soud, z něhož vzejde buď zavržení nebo odměna. Odůvodnění askeze se tímto přeneslo z překonané hrozby konce světa na příslib odměny za život v odloučení, v následování Ježíše. Díky tomu v průběhu 3. století zaznamenáváme *„bytočné vydělení asketů od ostatních*

---

² Z řec. monachos = osamělý.

³ FRANK, K. S. *Dějiny křesťanského mnišství*, s. 14.

⁴ Tamtéž, s. 22.

v křesťanské obci a jejich jasný odchod z běžného života⁵, dochází ke vzniku křesťanských společenství. Tento výklad vzniku mnišství opřený o Písmo svaté je ale pouze jedním z mnoha, který v rámci vysvětlení vzniku tohoto religiozního fenoménu zaznamenáváme. Historikové datují vytváření prvních mnišských komunit do 3. a 4. století po Kristu, kdy za vlády císaře Diocleciána⁶ dochází k hromadným útěkům křesťanů před pronásledováním, a tím právě vznikají první odloučené asketické křesťanské komunity.

K výše uvedenému biblickému pojetí vzniku křesťanské askeze jako nutnosti pro získání odměny ve formě posmrtného života v ráji, se můžeme opět vrátit v období vlády císaře Konstantina Velikého, kdy je vydán roku 313 Edikt milánský zaručující všem obyvatelům říše náboženskou svobodu. Status mnicha tak nově začíná svobodou vyznání, a zároveň získává zcela jinou podobu, která je podle již citovaného německého katolického teologa a církevního historika Karla Suso Franka⁷ proměnou od „*života pro Boha v úsilí o vlastní dokonalost, ve společenství bratří a sester, ve službě církvi a světu.*“⁸

Po legalizaci křesťanství jako klíčovém historickém mezníku dochází k zajímavé angažovanosti laické vyšší aristokracie při zakládání prvních klášterů. Nejprve dochází k přeměně soukromých aristokratických domů na kláštery, přičemž si takto vzniklá klášterní komunita bere patronát nad některou sakrální stavbou. Tuto prvotní podobu kláštera nazývá Frank „*bazilikálním klášterem*“⁹. Vztah mezi sakrální stavbou a mnišskou komunitou musel akceptovat sám biskup, tím můžeme na přelomu 4. a 5. století hovořit o první vazbě mezi klášterem a příslušnou církví. Tento vztah je v rámci vývoje mnišství značně prohlubován, až nakonec dochází k tzv. *mobilitě mnišského ideálu*¹⁰, kdy se příslušný řád přizpůsobuje momentální situaci uvnitř církve.

---

⁵ FRANK, K. S. *Dějiny křesťanského mnišství*, s. 23.

⁶ 51. císař římské říše – Gaius Aurelius Valerius Diocletianus (asi 244 – 312 nebo 316)

⁷ Karl Suso Frank (1933 – 2006), sám od roku 1952 františkánem – odtud náboženské jméno Suso - a od roku 1958 knězem.

⁸ FRANK, K. S. *Dějiny křesťanského mnišství*, s. 9.

⁹ Tamtéž, s. 41.

¹⁰ Tamtéž, s. 42.

Jako zcela jasný případ mobility mnišského ideálu lze uvést situaci uvnitř cisterckého řádu v době papežského schizmatu mezi lety 1378 a 1417.

Jak již bylo uvedeno, od počátků prvních západních klášterů stojí u jejich zrodu vyšší společenské vrstvy – někdy aristokracie někdy přímo panovník. Důvodů, proč šlechta podporuje jednak vstup svých zástupců do kláštera a jednak stojí u zrodů celých klášterů, nalzáme od 4. století hned několik a všechny můžeme rozdělit do kategorií strategických, společenských, náboženských a ekonomických:

A) Strategie:

Kláster jako takový může fundátor¹¹ využít jako významný prostorový mezník, kterým zastaví rozpínavost své vlivné konkurence. Kateřina Charvátová přímo hovoří, že důvodem založení zeměpanského opatství je získání opory „*panovnické moci proti vzrůstajícímu vlivu velmožů*“¹².

B) Společenské a náboženské důvody:

- a) Samotné středověké mnišství je módní záležitostí – pro významný šlechtický rod je velkou prestiží, když se jeho příslušník rozhodne pro řeholi.
- b) Možnost financování vzniku celé jedné klášterní fundace je považováno nejen jako akt velkého vlivu a bohatství, ale také důkazem velké zbožnosti.
- c) Založení kláštera mělo také formu odpustku: zakladatel věřil v odpuštění hříchů svých i hříchů celé své rodiny, pokud věnuje část svého majetku klášteru.

---

¹¹ Fundátor – zakladatel kláštera, věnoval místo pro výstavbu a vybavil potencionální klášter hmotně.

¹² CHARVÁTOVÁ, K. *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142-1420*. 1. svazek: Fundace 12. století, s. 155.

- d) Získání kláštera jako prestižní rodové hrobky. Zejména v prvním období existence pokrokových mnišských řádů se toto jejich představitelům nezamlouvá, neboť tím dochází k nepřipustnému propojení řehole a světského vlivu.
- e) Rodový majetek odkazují klášteru představitelé šlechty, kteří nemají potomky.
- f) Vstup do kláštera byl umožněn i příslušníkům nižší šlechty, kterým se „*tím otevřel přístup do vyšších sociálních vrstev.*“¹³

C) Ekonomické důvody:

Zejména v raně středověké společnosti byl vstup do kláštera zajímavou možností jako uniknout povinnostem vůči státu (daně, vojenské povinnosti apod.)

Všeobecně lze říci, že od 5. století je mnišství velmi významným módním trendem, kláštery se stávají centry vzdělanosti a kultury, se svým narůstajícím vlivem začínají zásadně zasahovat i do otázek laické moci. Podpora je vzájemná, zpětně i panovníci vidí v klášterní činnosti potenciál pro upevnění své moci. O tomto monastickém vývojovém období hovoříme jako o benediktýnském řádovém období, neboť je celé spjato se vznikem a rozkvětem nejstarší formy řeholního života Západu, s řádem benediktýnů.

---

¹³ FRANK, K. S. *Dějiny křesťanského mnišství*, s. 42.

2.1 Benediktýnský řád

Název tohoto nejstaršího západního řádu je odvozen od duchovního otce západního mnišství, Benedikta z Nursie¹⁴, který pro své společenství v klášteře Monte Cassino, ležícím 140 km jižně od Říma, sepsal klášterní zákony postavené na modelu tradiční římské rodiny. V přeneseném významu otec (opat) přikazoval a od synů (mnichů) žádal poslušnost. Klášter je domovem, kde vládne mír, který dává Kristus. Život v odděleném klášteře dokonce sv. Benedikt považuje za nezbytnou podmínku, neboť jedině tak řeholník „opravdu hledá Boha“¹⁵ Původní benediktýnská spiritualita je opřena o touhu po věčné hodnotě, která je viděna v „hledání Boha v jisté odloučenosti komunity od jejího okolí buď při rozjímání nebo při práci“¹⁶. Tato řehole je považována za mírnou, neboť bere ohled na individuální možnosti člena společenství, tzn. pod vedením opata a v duchovním životě zkušených bratří může být podporován i individuální rozvoj člena komunity.¹⁷ Velký význam Benediktovy řehole je také příkládán řádovému heslu „*Ora et labora*“¹⁸, z něhož je patrné postavení práce na stejné úrovni s modlitbou.

Součástí řehole sv. Benedikta ale nejsou žádná řádová pravidla, která by specifikovala strukturu a organizaci celého řádu. Každý klášter je samostatným subjektem opírajícím se sice o Benediktovu řeholi, avšak tento dokument si každá klášterní jednotka vykládá po svém a přizpůsobuje ho svým lokálním potřebám. Za těmito potřebami je důležité hledat také vliv světských autorit, které „vedly dvě stě let po smrti sv. Benedikta k laicizaci (tj. k světské správě klášterů a k využívání jejich majetků) řeholního života a k poklesu disciplíny“¹⁹. Laická vrchnost si totiž z pozice zakladatele kláštera uplatňuje právo na správu zejména prosperujících fundací. Již koncem 9.

---

¹⁴ Benedikt z Nursie, lat. Benedictus (480-529)

¹⁵ RB 58,7 [Regula Benedicti. Řehole Benediktova], in: FRANK, K.. S. *Dějiny křesťanského mnišství*, s. 52.

¹⁶ BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích*, II. díl/2. svazek, s. 9.

¹⁷ Tamtéž, s. 9.

¹⁸ Ora et labora, z lat. Modli se a pracuj.

¹⁹ BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích*, II. díl/2. svazek, s. 22.

století se snaží benediktýni o reformy, které by přivedly řád k původní řeholi oproštěné od laických vlivů. Za klíčová reformní hnutí jsou považována v 10. století **clunyjské hnutí**²⁰ nazvaného podle francouzského kláštera Cluny, který se krátce po svém založení „vyňal z pravomoci biskupské i světské a opatství bylo svěřeno pod ochranu papeže“²¹ a především koncem 11. století **hnutí benediktýnských mnichů kolem opata Roberta z Molesme**²², kteří opustili svůj klášter právě v Molesme a usadili se v neosídlené krajině 20 km od Dijonu a založili tzv. „*Clastrum novum*“²³. Později se ujal latinský název „*Cistercium*“²⁴, od kterého je pak odvozen celý název řádu šedých mnichů: cisterciáci.

---

²⁰ Clunyjské hnutí je především považováno za klíčový prvek, který posílil velmi slabé západní papeženství.

²¹ BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích*, II. díl/2. svazek, s. 23.

²² Robert z Molesme (? 1028 – 1111), původně francouzský šlechtic, asi od roku 1060 opatem v Saint Michel-de-Tonnere. Zdroj: <http://www.newadvent.org/cathen/13097d.htm> [staženo 28.2.2013]

²³ *Clastrum novum*, z lat. – Nový klášter.

²⁴ Francouzský název pro Cistercium je Citeaux. Tento francouzský název se pak uvádí v rámci celého filiačního systému – řádového rodokmenu. Nejstarší klášter Citeaux pak stojí v čele celé řádové struktury.

2.2 Cisterciácký řád

11. století je z pohledu revolučních řádových hnutí spojen s návraty k eremitským formám řehole, ve kterých odchází mniši z vlivných klášterů do nehostinných končin, aby se tím více vrátili k původnímu znění řehole sv. Benedikta, jasně vymezující askezi, jako život oddělený od běžného světa. Přesto však nelze tato eremitská hnutí vnímat jako formu protestu proti vlivnému benediktýnskému monopolu, nýbrž spíše jako osvobození se od vazby s laickým světem: řehole se tak stává pro eremitu spásnou smlouvou s Bohem. Už v samotném pojmu „*eremitismus*“, odvozeného od slova *eremus*²⁵, nalézáme záměr odchodu do neproniknutelných končin. Neobhospodařovaný hluboký les lze symbolicky vnímat stejně jako původní laicizací neposkvrněný poustevnický život²⁶.

Protože život těchto nových mnichů je opřen většinou o jejich vlastní zkušenost z řeholního benediktýnského života, lze usuzovat, že nově vzniklé reformní řády (**kartuziáni**²⁷, **premonstráti**, **cisterciáci**) vzešly především jako snaha o vzkříšení originálních benediktýnských pravidel přesně v rozsahu původní řehole sv. Benedikta. V nově vytvořených řádech nalézáme i prvky z řehole sv. Augustina²⁸, o kterých církevní historikové hovoří jako o prvních pravidlech pro klérus.

Robert z Molesme²⁹, který je považován za polovičního zakladatele cisterckého řádu, je donucen po poměrně krátké době v Citeaux k návratu zpět na klášter Molesme, v budování ale pokračuje nejprve 2. opat Alberich a posléze Angličan Štěpán Harding. Tito nástupci pracují na vytvoření jednotného systému pro všechny cistercké kláštery, Harding iniciuje vznik

---

²⁵ Eremus – pojem na Západě chápán jako neproniknutelný, neobhospodařovaný hluboký les.

²⁶ Neobhospodařovaný = laickým světem nedotčený život.

²⁷ Název této přísné řehole odvozen od vlastního jména „*CHARTREUSE*“ – klášter nedaleko Grenoblu.

²⁸ Sv. Augustín (354 – 430) – raně křesťanský filosof a teolog.

²⁹ V literatuře se také setkáváme se jménem Robert ze Champagne, odkud tento první opat pocházel.

dokumentu *Carta caritatis*³⁰, který zajišťuje jednotu mnichů v různých cisterciáckých kláštorech a je opřen o původní znění Řehole sv. Benedikta. Tento opat organizačně upevňuje konvent, jeho jasnější pravidla opírá o kontemplaci³¹ a těžkou manuální práci.³²

Hardingův nový klášterní systém rozvíjí klíčová postava cistercké historie, Bernard z Clavaux. Sv. Bernard, původem francouzský šlechtic a benediktýn, přichází do Citeaux roku 1112³³ společně s asi třiceti příbuznými včetně svých čtyř bratrů. Příchod celé této početné skupiny nových řeholníků patrně zachránil existenci celé komunity v Citeaux, a tím vlastně i tvorbu nového mnišského řádu, neboť v tomto období původní komunita málem vymírá na malárii. Nákaza logicky vyvolala nezájem o řeholní život v této oblasti³⁴.

Sv. Bernard³⁵ je považován za velmi talentovaného organizátora a horlivého reformátora, díky své zbožnosti, ke které ho od časného mládí vedla jeho matka, dokázal vést nejen bohoslovecké spory např. s Petrem Abelardem³⁶, ale také v duchu hluboké víry tvořit díla křesťanské mystiky a podílet se velkou měrou na šíření mariánského kultu³⁷. Díky těmto svým všestranným schopnostem je sv. Bernard již tři roky po svém příchodu, v roce 1115 zvolen opatem v Citeaux. Za svoje celoživotní úsilí o vybudování pevných řeholních základů cisterciáků je považován nejen za hlavního zakladatele tohoto řádu³⁸, ale také za „*nejvýznamnějšího představitele západního křesťanství poloviny 12. století*“³⁹. Rovněž se o něm hovoří jako

³⁰ tzv. Listina lásky, Charta lásky – od roku 1118, kdy ji sv. Bernard dokončil, se jedná o definitivní podobu řádové konstituce. in: BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích*, II. díl/2. svazek, s. 161.

³¹ Kontemplace – pojem pro pozorování, zření, rozjímání. V křesťanství vedle intelektuálního úkonu zahrnuje také dokonalou lásku k Bohu, viz: *Všeobecná encyklopedie Diderot*, 4. díl, str. 170.

³² ŠAROCHOVÁ, G. V. *České země v evropských dějinách*, Díl první (do roku 1492), s. 164.

³³ V Citeaux doba 3. opata Štěpána Hardinga.

³⁴ BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích*, II. díl/2. svazek, s. 159.

³⁵ Vyobrazení sv. Bernarda ve zlatokorunském klášteře, viz obrazová příloha, obr. č. 3, s. 67.

³⁶ CHARVÁTOVÁ, K. *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142-1420*. 1. svazek: Fundace 12. století, s. 17.

³⁷ Panna Marie je patronkou cisterckého řádu.

³⁸ Bernard z Clavaux umírá roku 1153 a již roku 1174 je papežem Alexandrem III. prohlášen za svatého.

³⁹ ŠAROCHOVÁ, G. V. *České země v evropských dějinách*, Díl první (do roku 1492), s. 164.

věčně nespokojeném mnichovi neustále hledajícím nové možnosti a nové cesty řeholního života. Kromě toho byl také diplomatem a horlivým obhájcem papeženství: papeže považuje za prostředníka mezi nebem a zemí, zároveň za kněze i krále. Za tuto obrovskou osobní podporu dostává Bernard roku 1119 přímo od papeže Kalixta II. požehnání pro se činnost **cistercké řehole**.⁴⁰ Tento rok lze vnímat jako rok oficiálního vzniku cisterciáckého řádu.

*„Základ organizační jednoty cisterciáckých klášterů tvoří **filiační systém**. /... / Jednotlivá opatství měla být pomocí vazby mezi mateřskými a dceřinými kláštery vedena dohromady k řádové jednotě.“⁴¹* V praxi to znamená, že každý cisterciácký klášter má svůj rodokmen a lze přesně vysledovat jeho filiační vazbu k prvnímu založení v Citeaux⁴² a k další linii tzv. **primaciálních opatství**⁴³, která se rovněž stala zakladatelskými centry⁴⁴. V tomto systému je také jasně definován status tzv. **generální kapituly**, kterou tvoří všichni opati cisterckých klášterů. Tak je zajištěno jednomyslné pochopení Benediktovy Řehole, jasně specifikován způsob života jednotlivých cisterckých klášterů, jejichž řeholní život je od laického okolního života oddělen prostřednictvím tzv. **konvršů**⁴⁵.

Důraz na eliminaci světského prostředí nebyl pro opaty vždy zcela jednoduchý, uvědomíme-li si, že každoroční setkávání v Citeaux mimo jiné přinášelo komplexní informovanost o mezinárodních politických událostech, o problémech uvnitř církve, ekonomii a o trendech doby vůbec. Pro tento svůj rozhled byli opati často vybíráni do služeb panovnických dvorů⁴⁶, což bylo zejména v první polovině 12. století⁴⁷ v rozporu s řádovými pravidly.

⁴⁰ ŠAROCHOVÁ, G. V. *České země v evropských dějinách*, Díl první (do roku 1492), s. 164.

⁴¹ FRANK, K. S. *Dějiny křesťanského mnišství*, s. 70.

⁴² Filiační vazby českých cisterciáckých klášterů viz obrazová příloha, obrázek 1, s. 66.

⁴³ FRANK, K. S. *Dějiny křesťanského mnišství*, s. 70.

⁴⁴ Jednalo se o čtyři nejstarší opatství po prvoklášteře Citeaux: La Ferté, Pontigny, Clairvaux a Morimond.

⁴⁵ Negramotní laičtí bratři, byli pracovní silou řádu, kterou znali i benediktýni. Byli osvobozeni od chórových povinností, vedli klášterní hospodářství, organizovali a spravovali grangie.

⁴⁶ CHARVÁTOVÁ, K.. *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142-1420*. 1. svazek: Fundace 12. století, s. 22.

⁴⁷ Je to ještě za života sv. Bernarda, který jako reakci na clunyskou reformu odmítá bohatství a mocenské postavení.

Stanovení jasných řádových pravidel až do nejmenšího detailu bylo jedním úkolem, ale jak bylo zajištěno jejich dodržování, s přihlédnutím na obrovské evropské území, na kterém jednotlivá opatství vznikala? Toto zajišťoval systém každoročních **vizitací**. Vizitační právo měl opat mateřského kláštera, tzv. **pater abbas**⁴⁸ v klášteře dceřiném. Z dané vizitace se tvořila vizitační zpráva, která se předkládala generální kapitule řádu na každoročním setkání⁴⁹ konaném vždy o vigiliích na den Povýšení sv. Kříže⁵⁰. Nabízí se pak další otázka: kdo kontroloval dodržování pravidel v tzv. „Kolébce řádu“⁵¹, v nejstarším Citeaux? Filiační systém byl opravdu propracován do toho nejmenšího detailu, a tudíž i na tuto situaci pamatoval: vizitaci v Citeaux prováděli opati primaciálních opatství⁵².

Generální kapitulu řádu bychom dnešním žargonem označili za „nejvyšší kontrolní úřad“. Tato instituce měla prakticky v rámci řádu neomezené pravomoci a obrovskou zodpovědnost, uvědomíme-li si, rozsah pravidel, která byla řádu předepsána. Z mnoha specifikujme aspoň ta cistercká pravidla, jejichž platnost se promítla i do příchodu cisterckého řádu na naše území:

---

⁴⁸ CHARVÁTOVÁ, K. *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142-1420*. 1. svazek: Fundace 12. století, s. 22.

⁴⁹ Opati ze vzdálenějších klášterů se zasedání generální kapituly účastnili pouze jedenkrát za 3 roky, toto se týkalo i českých klášterů.

⁵⁰ Vždy 14. září.

⁵¹ BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích*, II. díl/2. svazek, s. 160.

⁵² FRANK, K. S. *Dějiny křesťanského mnišství*, s. 64.

Vznik nového kláštera

Opati určovali pro novou cisterciáckou jednotku mateřské opatství. Filiační vazbu se často snažil prosadit i sám fundátor při své žádosti o založení konkrétního kláštera. Generální kapitula se tímto často dostávala do rozporu se svými řádovými pravidly, v nichž je jasně stanovena nezávislost na světské moci. Určení mateřského kláštera zakladatelem mělo totiž obvykle strategický podtext. Jednalo se zejména o jeho vyjádření příslušnosti k vlivnému rodu v rámci celoevropské politické situace.

Po stanovení filiační rodové vazby a schválení vhodného místa pro stavbu posílá mateřský klášter do nového opatství základ budoucího konventu, obvykle 12 mnichů⁵³.

Dodržování řehole – oddělení klášterního života od laického

Aby bylo možné řádovou konstituci jednotně dodržovat, musela být všemi opaty jednotně přijata, jednomyslně pochopena. Proto bylo nutností vytvořit jednoduchou liturgii. Jednota byla vyjadřována heslem: „*Una caritate, una regula similibusque vivamus moribus*“⁵⁴

Stejně jako sv. Benedikt i sv. Bernard za svého života kladl velký důraz na oddělení života v klášteře od okolního laického prostředí. Rozvoj jednotlivých opatství, zejména nárůst jejich nemovitého majetku ale tuto Bernardovu podmínku postupem času stírá. Již krátce po jeho smrti (roku 1153) dochází k nastolení volnějšiho režimu, neboť není možné zajistit fungování mnohdy obrovského klášterního panství bez komunikace s laickým prostředím. S nárůstem majetku dochází i k nedostatku mnišské a zejména konvršské pracovní síly. Markantní je to zejména u majetku nacházejícího se

⁵³ CHARVÁTOVÁ, K. *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142-1420*. 1. svazek: Fundace 12. století, s. 21.

⁵⁴ Z lat. „V jedné lásce, v jedné řeholi žijme podobnými zvyky“, in: CHARVÁTOVÁ, K. *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142-1420*. 1. svazek: Fundace 12. století, s. 20.

na území vzdáleného více jak den cesty od konventu, neboť mniši mohli pracovat pouze na takovém území, ze kterého se mohli včas vracet k modlitbám. Klášter v tomto případě nabývá podoby klasického feudála, který své pozemky pronajímá a s pronájmem získává i laické poddané.

Všeobecně jsou cisterciáci považováni za skvělé ekonomy a hospodáře. Excelentních výsledků hospodaření bylo dosahováno díky specifickému ekonomickému modelu, tzv. **grangiím**, což jsou „*hospodářské zemědělské dvory, kde kromě soli a někde i železné rudy bylo vše získáváno vlastní prací.*“⁵⁵

Pravidla běžného řeholního života

Řádový bratr také žije podle přesně stanovených pravidel. Mniši používají jednoduché a laciné oblečení, živobytí si zajišťují tělesnou prací zejména v zemědělství, z něhož získávají i základní stravu, kterou tvoří obilniny, zelenina, mléčné výrobky, maso je s výjimkou rybího zakázáno, na pití má mnich vodu a víno.

Jádro opatství tvoří **konvent**⁵⁶, v souladu s řeholí sv. Benedikta odpočívají mniši ve společné ložnici – tzv. dormitáři. V klášteře je velmi omezená komunikace mezi jednotlivými členy řádu. Pro nejnnutnější případy je zřízena hovorna; v kostele a při jídle je ale hovor zakázán zcela.⁵⁷ Cisterciáci měli vlastní mešní řád i breviář, řídili se vlastním kalendářem.⁵⁸

---

⁵⁵ BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích*, II. díl/2. svazek, s. 161.

⁵⁶ Sbor mnichů.

⁵⁷ CHARVÁTOVÁ, K. *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142-1420*. 1. svazek: Fundace 12. století, s. 28.

⁵⁸ BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích*, II. díl/2. svazek, s. 150.

Poloha kláštera v blízkosti vodních toků

„*Benedictus montes, Bernardus valles colebat*“⁵⁹. Tento slogan je nejen jasnou konfrontací benediktýnského a cisterciáckého řádu, ale především jasně vyjadřuje cisterckou spirituální motivaci pro zakládání klášterů v nížinách v blízkosti vodních toků. Podle Milana M. Bubna může být na vodu nahlíženo ze dvou úhlů:

1. voda je symbolem temné moci, kterou cisterciáci krotí a proměňují v užitek (hygienická zařízení, závlahový systém apod.)
2. pramen živé vody je symbolem života v podobě úrodnosti a energie (pily, mlýny, hamry apod.)⁶⁰

„*Cisterciáci dokázali podle potřeby krajinu odvodňovat nebo zavodňovat a uměli vodu přivádět kanály a akvadukty i na velkou vzdálenost.*“⁶¹

Cisterciácká architektura

Celou středověkou kulturu, tzn. i architekturu, mnišské prostředí zásadně určovalo. Zajímavá je skutečnost, že cisterciácký řád je ve 12. a 13. století největším stavebníkem v celé západokřesťanské Evropě⁶². Cisterciácké stavby sice vycházejí z tradiční benediktýnské dispozice, ale ve vztahu ke clunyjským chrámům se cistercké stavby vyprofilovaly jako opozice okázalosti a nádhery.⁶³ Tzv. forma ordinis⁶⁴ měla několik klíčových pravidel opřených o tzv. ideu simplicitas⁶⁵.

---

⁵⁹ Z lat. „Benedikt osidloval hory, Bernard údolí“, in: BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích*, II. díl/2. svazek, s. 150.

⁶⁰ BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích*, II. díl/2. svazek, s. 150.

⁶¹ Tamtéž, s. 151.

⁶² KUTHAN, J. *Gloria Sacri Ordinis Cisterciensis*, s. 97.

⁶³ CHARVÁTOVÁ, K.. *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142-1420*. 1. svazek: Fundace 12. století, s. 32.

⁶⁴ Forma řádu.

⁶⁵ Idea jednoduchosti.

Jednoduchost staveb je patrná na první pohled.

Cisterciáci zakazují:

- stavby věží, místo nich je stavěna dřevěná věžice navazující na krov, tzv. sanktusník
- výzdoby kostelů, rád se ohrazuje proti přílišné mnohosti

Cisterciáci naopak povolují:

- zobrazení ukřižovaného Krista
- tzv. narativní cykly⁶⁶
- od poloviny 13. století pak vyobrazení sedící Madony

Tato výše uvedená stavební omezení lze datovat až do konce 13. století. V dobovém vymezení nelze opomenout, že se na pozadí této stavební expanze rodí nový sloh: **gotika**. Přestože je cisterckému hnutí připisována zásluha o rozšíření gotiky z mateřské země řádu⁶⁷ po celé Evropě, hovoří Jiří Kuthan o tom, že se „s opravdu vyspělým architektonickým systémem gotických katedrál na řádových stavbách setkáme jen výjimečně⁶⁸“. Tento autor má na mysli zejména nedodržování charakteristického architektonického systému katedrální gotiky⁶⁹. Kuthan zavádí německý pojem „*abkragung*“⁷⁰, který vyjadřuje krácení nosných článků. V praxi to znamenalo, že „*zůstávala zachována masa zdiva, k níž jsou gotické formy jen připojeny. /.../ nosné články kleneb nevyrůstaly už od země, ale byly namnoze osazovány na konzolách či podložkách umístěných v obvodovém zdivu v určité výši nad podlahou.*“⁷¹ Tento rys je považován za charakteristický prvek cisterciácké architektury⁷².

---

⁶⁶ Narativní cykly - cykly vyprávění ze života Ježíše Krista.

⁶⁷ Burgundsko.

⁶⁸ KUTHAN, J. *Gloria Sacri Ordinis Cisterciensis*, s. 97.

⁶⁹ Tzv. vnější opěrný systém.

⁷⁰ KUTHAN, J. *Gloria Sacri Ordinis Cisterciensis*, s. 99.

⁷¹ Tamtéž.

Přesto všechno se ale do strohé cistercké architektury promítá centrální jednota života, a časem tím vzniká i centrální prostor pro život⁷³. Centrálně je stanovena podoba a rozložení jednotlivých klášterních budov a částí. Jádrem tvoří kostel na půdorysu latinského kříže s vlastním klášterem, který přiléhá k chrámu z jižní strany. Klášter je tvořen budovou konventu s pravidelným centrálním rajským dvorem a studnou, rajský dvůr je lemován ambitem⁷⁴, který spojuje jednotlivá křídla konventu. Nelze opomenout, že klášter musí být rozdělen na část mnišskou a konvršskou, stejně jako kostel, ve kterém je přepážkou⁷⁵ rozdělena východní část pro mnichy a západní pro laické bratry. V raném cisterciáckém období není do chrámu povolen přístup veřejnosti. Pro cisterciáky je rovněž důležité světlo⁷⁶ jako vyjádření symbolu věčného světla Božího; podle sv. Bernarda je nutný „*jasný a přehledný chrámový prostor, prosvětlený pouze přirozeným světlem*“⁷⁷.

Stejně jako je vývojem ekonomické situace postupně upouštěno od striktního vydělení členů konventu od laické společnosti, i v architektuře postupně dochází k zmírnění některých pravidel, které vytvořila zakládající generální kapitula pod vedením Bernarda z Clairvaux.

V českých zemích pak mají na úpravu řeholních pravidel směrem k uvolnění vliv zejména důsledky husitství, kdy je rekonstrukce zrušených objektů realizována ve volnějším režimu, který vyplynul z potřeby přímé vazby kléru a řemeslníků z laického předklášteří. Tímto prolínáním obou typů života se vlastně začíná opět opakovat stejný model vlivu klášterů na světský život, jak to již známe z doby benediktýnské. Opět dochází k tomu, že kdysi reformní řády, mezi které cisterciáci patřili, jsou nyní považováni za konzervativní standard, což jim přináší postupný úpadek.

⁷² Viz obrazová příloha, obrázek 4, s. 68.

⁷³ CHARVÁTOVÁ, K. *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142-1420*. 1. svazek: Fundace 12. století, s. 32.

⁷⁴ Křížová chodba.

⁷⁵ Tzv. letner.

⁷⁶ Viz obrazová příloha, obrázek 5, s. 68.

⁷⁷ CHARVÁTOVÁ, K. *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142-1420*. 1. svazek: Fundace 12. století, s. 36.

Klíčovým důvodem úpadku všech oblastí, které byly nositelem tradičních hodnot, je ale také sama společnost procházející zásadní vývojovou změnou. Rozpadá se tradiční raně středověká vazba mezi vazalem a jeho pánem⁷⁸. V nastupujícím vrcholném středověku do společenského vývoje začíná zásadně zasahovat vlivná síla rozvinutých měst s novou společenskou třídou, měšťany. Z toho vyplývá, že se společenský zájem podpořený majetkem bohatnoucích měst, kloní ke všemu, co je nové a moderní. V otázce mnišských řádů se proto do popředí dostávají další nové - „mladé“ řády dominikánů a minoritů, konzervativní řády opírající se o svoji dlouholetou tradici, jako jsou benediktýni a z nich transformovaní cisterciáci ustupují do pozadí.

---

⁷⁸ CHARVÁTOVÁ, K. *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142-1420*. 1. svazek: Fundace 12. století, s. 47.

3. Nové reformní řády v Čechách – 1. polovina 12. století

Vývoj středověké společnosti západoevropského prostředí je na našem území navíc umocněn politickou nestabilitou českého knížectví, nejistotou vyvolávanou častými mocenskými boji a nezkrotným nárůstem vlivu šlechty.

Brzy po svém vzniku přicházejí i do Čech nové reformní řády. Nové kláštery jsou historicky spojeny s postavou olomouckého biskupa Jindřicha Zdíka⁷⁹, který se snaží tyto pokrokové řehole etablovat na naše území na úkor stávajících benediktýnských konventů, což přináší nevoli nejen u samotných benediktýnů, ale i v řadách některých vlivných knížat.

Osobnost Jindřicha Zdíka

Tato výjimečná osobnost je právem považována za „*nejdůležitější postavu tehdejších křesťanských Čech a Moravy, vyvažující svými kvalitami průměrné biskupy pražské*“⁸⁰.

Původ tohoto cílevědomého biskupa nelze s jistotou prokázat, nejspolehlivější hypotézy hovoří dokonce o tom, že Zdik je synem kronikáře Kosmy. Plně prokazatelná je ale doba jeho studií v Lutychu a Magdeburgu, kde se důvěrně seznámil s principy reformy, včetně clunyjské. On chce svoji reformní činnost opřít také o principy pogramoriánské církevní politiky. Opěrným bodem této politiky je v roce 1075 vydaný soubor 27 článků, které zdůrazňují přednostní postavení papeže a římských biskupů⁸¹. Spis má církevní i politickou motivaci, je v podstatě ostrým protestem proti právu císaře dosazovat církevní hodnostáře, jmenovat biskupy a udělovat jim statky. V rámci hierarchie církve se tak následně do závislosti na světské moci dostával i nižší klérus. Tato situace ovládá i půdu olomouckého biskupství a je

⁷⁹ 6. olomoucký biskup, datum jeho narození není známo, vysvěcen 3. října 1126, zemřel 1150.

⁸⁰ ŠAROCHOVÁ, G. V. *České země v evropských dějinách*, Díl první (do roku 1492), s. 192.

⁸¹ „Dictatus papae“ papeže Řehoře VII.

právě pro Jindřicha Zdíka nepřijatelná. V rámci značně politicky nestabilního prostředí českého knížectví je nutné si rovněž uvědomit, že světskou moc tvoří česká knížata, v jejichž středu stále dochází k nástupnickým bouřím, o nezávislost na českém knížectví se snaží i údělná Morava. Olomoucké biskupství je tedy díky tomuto stavu českého knížectví v přímé konfrontaci:

1. s moravskými údělnými knížaty
2. s pražským knížectvím
3. s vlastními církevními nadřizenými

Z tohoto nepřijatelného stavu se snaží Jindřich Zdík vymanit díky tzv. **imunitě**⁸², kterou žádá od krále Svaté říše římské Konráda III. z rodu Štaufů. Imunitu Zdík získává až roku 1146. Tímto rozhodnutím přechází pod výhradní pravomoc církve také veškeré biskupské zboží včetně poddaných.

Už předchozí ambiciózní aktivity spojené s Jindřichovou snahou o reorganizaci církevních institucí společně se sympatizováním s pražskými knížaty udržují tohoto vlivného muže ve stálém konfliktu s údělnými moravskými knížaty, před kterými musel nakonec utéci za hranice. Po svém návratu zakládá s knížetem Vladislavem II. první kláštery na našem území⁸³.

V posledním období svého života, zklamán neúspěšným výsledkem svého snažení o povznesení své olomoucké diecéze, se věnuje především intelektuální činnosti, dopisuje si s Bernardem s Claivaux, podílí se s ním na organizaci 2. křížové výpravy do Palestiny. Prostřednictvím Zdíka se o této kruciátě dozvídá i kníže Vladislav II., který se jí nakonec i sám zúčastňuje. Zdík umírá roku 1150. Na jeho reformní činnost navazují další osobnosti, například pražský biskup Daniel I.⁸⁴

---

⁸² Církevní imunita je pojem pro vymanění ze soudní pravomoci panovníka a světských knížat.

⁸³ Prvním na našem území je klášter premonstrátského řádu na Strahově, založený roku 1143.

⁸⁴ Nastupuje na pražský biskupský úřad roku 1148.

Z pohledu příchodu nových mnišských řádových řeholí je Zdikův přínos obrovský. Díky svému nesouhlasnému přístupu k provázanosti církve a světské moci, což v té době reprezentovali benediktýni, se osobně angažoval v získávání podpory pro nové řehole. Vedle již zmíněných založení premonstrátských klášterů je díky osobním kontaktům se sv. Bernardem rovněž iniciátorem příchodu cisterciáků.

4. Cisterciáci na našem území

V Evropě je za největší rozkvět cisterciáckého řádu považováno období 1. poloviny 12. století. V českých zemích se první kláštery cisterckého řádu zakládají až v době, která je v Evropě pro tento největší rozkvět řádu zlomová. Zlomovým mezníkem je rok 1153, kdy umírá sv. Bernard z Clairvaux⁸⁵.

Z filiačního hlediska jsou české cistercké kláštery napojeny na morimondskou větev, v našich českých podmínkách je zejména z historicko-vývojového hlediska jednotlivých opatství nutné rozlišovat motivaci založení: zdali se jedná o panovnické založení nebo opatství vzniklo nepanovnickým způsobem. Zakládání cisterckých klášterů na našem území má dvě klíčová dobová vymezení:

1. období: 40. léta 12. století

tzv. základní fáze - spojena s postavou biskupa Jindřicha Zdíka

2. období: desetiletí 1259 - 1269

nejproduktivnější období zakládání cisterckých klášterů u nás

---

⁸⁵ První cisterciácký klášter na našem území vzniká roku 1142.

1. období:

Období Jindřicha Zdíka (Sedlec – Plasy – Pomuk)

Angažovanost Jindřicha Zdíka u zakládání cisterckých klášterů má velmi široký záběr: tento ambiciózní biskup dokáže získat solventního fundátora, zajistit příchod cisterciáků na naše území díky přátelství přímo s Bernardem z Clavaux, dojednat s opaty rakouských mateřských klášterů podmínky příchodu základního konventu, získat podporu a souhlas panovníka se vznikem nové fundace, nebo přesvědčit zástupce místní šlechty o vhodnosti aktivní účasti na podpoře nově vznikajícího náboženského a později kulturního centra. Rukopis Jindřicha Zdíka registrujeme i u jeho nástupců, zejména na pražském biskupském stolci. Příkladem biskupské spolupráce je přímo náš nejstarší cistercký klášter, kde Zdík spolupracuje s pražským biskupem Ottou.

Sedlec u Kutné Hory

„Sedlecký klášter, první opatství cisterciáckého řádu v českých zemích /.../, byl založen se souhlasem knížete Vladislava II, pražského biskupa Otty a olomouckého biskupa Jindřicha Zdíka roku 1142 jako soukromá fundace.“⁸⁶ O tom, kdo byl oním soukromým zakladatelem, se literatura rozchází. Milan M. Buben hovoří „o blíže neznámém šlechtici“⁸⁷, Kateřina Charvátová za zakladatele tohoto kláštera považuje velmože Miroslava⁸⁸, „který půdu držel z vůle vládnoucího panovníka jeho výsluhu za služby v hradské správě“⁸⁹, a který údajně klášteru věnoval veškerý svůj majetek, neboť sám neměl potomky. Ve 13. století se zásadně mění postavení tohoto prozatím málo vlivného kláštera, neboť jsou na jeho pozemcích nalezena bohatá naleziště stříbra. Hovoří se dokonce o největším nalezišti tohoto kovu ve střední

---

⁸⁶ BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích*, II. díl/2. svazek, s. 180.

⁸⁷ Tamtéž.

⁸⁸ Pravděpodobně reprezentant bohatého rodu pánů z Cimburka.

⁸⁹ CHARVÁTOVÁ, K. *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142-1420*. 1. svazek: Fundace 12. století, s. 103.

Evropě⁹⁰. Klášter, jehož filiační řadou je: „Citeaux (1098) – Morimond (1115) – Kamp (1123) – Volkenrode (1131) – Waldsassen (1133) – Sedlec (1142)“⁹¹, se díky tomuto bohatství a blízkosti k nově vznikajícímu hornímu městu Kutná Hora stává velmi zámožným a vlivným. Není proto divu, že se tehdejší opat Heidenreich stává poradcem krále Václava II. a mladý král ho žádá o nový konvent pro připravovaný zbraslavský klášter.

Velké bohatství a blízkost ke Kutné Hoře nebyly pro klášter vždy šťastné, ba právě naopak: opatství bylo napříč stoletími častým terčem různých vojsk a v 15. století husitů. Osud Sedlce je podobný i s dalšími kláštery s „nepanovnickým“ původem: ve velké míře se opatům nedostává dostatečné finanční podpory na zpětný odkup vydrancovaného nebo jinak zabaveného majetku. Panovník většinou takto vzniklým opatstvím udělí pouhé svolení k vykoupení jejich původního majetku, to ovšem nestačí. To se rovněž stalo tomuto prvnímu cisterckému klášterství na našem území: ve zbídačeném stavu je do jeho čela roku 1553 zvolen dosavadní skalický opat Jakub, který oba kláštery⁹² sloučil. Toto spojení přetrvalo až do zrušení obou opatství v roce 1783.⁹³

Plasy

Vznik klášterství Plasy je datováno do období kolem roku 1144, dva roky po založení Sedlce. Plasy jsou „*první panovnickou fundací v zemi. Z tohoto titulu jim ve 12. a 13. století patřila přednost přede všemi ostatními řádovými domy*“⁹⁴. Zakladatelem je kníže Vladislav II., velmi významná je samotná filiační řada tohoto opatství: Citeaux (1098) – Morimond (1115) – Ebrach (1127) – Langheim (1133) – Plasy (1144). Z toho vyplývá, že v rámci filiačního rodokmenu je tento klášter nejvýše postavený český cistercký ústav, který se zachoval do dnešních dní, Plasy jsou pravnučkou Morimondu. Domnělá

⁹⁰ CHARVÁTOVÁ, K. *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142-1420*. 1. svazek: Fundace 12. století, s. 63.

⁹¹ BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích*, II. díl/2. svazek, s. 180.

⁹² Paradoxně nejmladší a nestarší cistercký klášter na našem území.

⁹³ BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích*, II. díl/2. svazek, s. 180-185.

⁹⁴ CHARVÁTOVÁ, K. *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142-1420*. 1. svazek: Fundace 12. století, s. 155.

angažovanost biskupa Zdíka ve spojení se tímto klášteřem je dojednání plaské filiační vazby s opatem významného franckého klášteřa Langheim, která se údajně uskutečnila v rámci jednání říšského sněmu v Bamberku.⁹⁵

Významné postavení plaského klášteřa není ale jen díky vlivné vazbě na zakladatelské a primaciální opatství. Velké oblibě se Plasy stále těší i u svých panovnických zakladatelů. Například již prvnímu opatovi Meinherovi je prokazována přízeň Vladislava II., Soběslava II. nebo Vladislavova nejstaršího syna Bedřicha⁹⁶. Panovnická ochrana pro Plasy je patrná i za vlády posledních Přemyslovců, zejména pak Přemysla Otakara I., kteří zajistili stabilitu celému českému státu včetně stability církevních domů.

I klášteř je zpětně nakloněn panovníkovi: například při závažných sporech církve a světské moci, zůstával obvykle tento klášteř paradoxně na straně panovníka, čímž mu dával najevo svůj vděk za jeho dlouhodobou podporu⁹⁷.

Klášteř Plasy je významným rovněž svojí vlastní filiační činností: „z něho vzešla samostatná řádová větev“⁹⁸. Z této větve vzešlo 5 mužských klášteřů (Hradiště, Velehrad, Zlatá Koruna, Svaté Pole, Vizovice) a 3 klášteřy ženské. V rámci našeho území je důležitá filiační vazba s Velehradem, díky níž se dostává cisterciácký řád na Moravu. Zajímavý je i filiační vztah klášteřa Zlatá Koruna, který byl pouze ojedinělým dočasným aktem, prostřednictvím kterého královský zakladatel tohoto jihočeského opatství vyjádřil změnu své politické strategie a orientace.

Vzestup klášteřa ve 14. století zastavují husitské války. Jako u většiny klášteřů s panovnickým založením se stávají i Plasy vhodnou zástavou pro vlivné šlechtice – královi věřitele. Panovník tak vyřešil svoji neutěšenou finanční situaci. Paradoxně ale bývá tato zástava majetku pro cistercké klášteřy s panovnickým založením jediným východiskem z neřešitelné nouze. Většina těchto klášteřů si díky změně donátora z panovníka na bohatého šlechtice zajistila existenci obvykle až do roku 1785, kdy klášteřy zrušil císař

⁹⁵ CHARVÁTOVÁ, K. *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142-1420*. 1. svazek: Fundace 12. století, s. 156.

⁹⁶ Tamtéž, s. 158.

⁹⁷ Například spor s biskupem Ondřejem v rámci boje o emancipaci církve.

⁹⁸ CHARVÁTOVÁ, K. *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142-1420*. 1. svazek: Fundace 12. století, s. 160.

Josef II. Nelze říci, že by se tato existence dala přirovnat k období 12. a 13. století, ve kterém se cistercká opatství těšila obrovskému zájmu, vlivu a bohatství, ale klášter si i v chudších dobách zachoval určitou prestiž pramenící především ze vzdělanosti a hluboké víry jeho obyvatel. Nejinak je tomu i u našeho nejúspěšnějšího cisterckého kláštera, kterým v rámci organizační jednoty řádu Plasy beze sporu po celou dobu své řeholní existence byly.

Pomuk

Tento klášter měl všeobecně nejvyšší postavení v českých zemích, byl potomkem Citeaux ve 3. generaci.⁹⁹ Založení je namířeno k letům 1144-1145, za mateřský klášter je považován Ebrach. Filační řadu lze proto odvodit do podoby: Citeaux (1098) – Morimond (1115) – Ebrach (1127) – Pomuk (asi 1145), Pomuk je tedy vnučkou Morimondu a pravnučkou zakladatelského Citeaux. Období jeho údajně velmi vlivné existence lze vymezit 40. léty 12. století, přes velmi devastační husitskou dobu až na počátek 16. století, kdy klášter zaniká. Bohužel se ztrácí i veškeré písemnosti, proto o rozsahu majetku i osobě zakladatele můžeme pouze spekulovat. Předpokladem je, že takto vlivné opatství „založil některý z předních mužů té doby“¹⁰⁰. Historikové tuto domněnku odvozují z opravdu velkého majetku, který správě kláštera náležel, a který by byl jen těžko v takovém rozsahu věnován klášteru nějakým šlechtickým fundátorem. Objevují se ale i domněnky, že takto rozsáhlého majetku nemusel klášter nabýt v rámci svého založení, nýbrž ho mohl postupně získat z prosperující těžby drahých kovů, v tomto případě rýžování zlata, jak tomu podobně bylo i u kláštera v Sedlci.

K panovnickému založení se ale více odborníků kloní díky skutečnosti, že pokud by šlo o nepanovnické založení, musely by existovat záznamy o převodu pozemkového majetku. O veškerém nakládání s majetkem totiž mohl rozhodovat pouze český kníže, neboť ve 12. století ještě neexistovala volná

⁹⁹ BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích*, II. díl/2. svazek, s. 178.

¹⁰⁰ CHARVÁTOVÁ, K. *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142-1420*. 1. svazek: Fundace 12. století, s. 207.

dispozice s půdou. Pokud by tedy založil klášter některý z bohatých knížat, musel by tuto pozemkovou změnu schválit sám panovník a dochoval by se o tom záznam. Proto je jednou z verzí motivace k založení pomuckého opatství i akt smíření mezi představiteli vládnoucích Přemyslovců a znesvářené větve Soběslaviců¹⁰¹. Nejpravděpodobnějším kandidátem na zakladatele tohoto kláštera se jeví bratr vládnoucího Vladislava II., Jindřich, neboť druhý z bratrů, Děpolt se účastnil tažení proti aktivitám Jindřicha Zdíka. Těžko by se tedy s ním ve stejném období podílel na zakládání duchovních domů. Navíc se Jindřich zúčastnil stejně jako Zdík a Bernard z Claivaux 2. křížové výpravy, která se připravovala na českém území právě v době zakládání tohoto kláštera. S přihlédnutím na Jindřichovu osobní vazbu k zakladateli cisterckého řádu by byl logický i výběr cistercké řehole.

I u tohoto kláštera se předpokládá přímá angažovanost olomouckého biskupa Jindřicha Zdíka: patrně jako u plaského konventu i zde biskup dojednal filiační podmínky v rámci účasti na sněmu v Bamberku roku 1144, neboť mateřský klášter Ebrach leží nedaleko tohoto sněmovního města. Ebrašští mniši jako základ nového nepomuckého¹⁰² konventu přicházejí do Čech v červnu roku 1145, a tím je založeno v pořadí třetí cisterciácké opatství na českém území.¹⁰³

---

¹⁰¹ vládnoucí Přemyslovci (Vladislav = syn Soběslava I. nebo bratři Vladislava II.: Jindřich a Děpolt) vs. Soběslavici (představitel opět se jménem Vladislav).

¹⁰² Jméno kláštera i města Pomuk nebo Nepomuk? Ve středověkých pramenech se vyskytují oba názvy. Označení výhradně Pomuk mniši používali až do 14. století, v mimoklášterní oblasti se ale s druhým názvem Nepomuk setkáváme již ve 12. století. Nelze se proto přiklonit ani k jednomu názvu jako k více správnému. V historických pramenech jsou používány jako správné obě podoby, až v mladším období se ustálila podoba Nepomuk a s ním například i jméno svěťce: Jan Nepomucký, nahradilo za jeho života používané Johánek z Pomuka. in: CHARVÁTOVÁ, K. *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142-1420*. 1. svazek: Fundace 12. století, s. 207.

¹⁰³ CHARVÁTOVÁ, K. *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142-1420*. 1. svazek: Fundace 12. století, s. 209-211.

Do tohoto „zdíkovského“ zakladatelského období starší literatura zařazovala ještě 2 kláštery: Hradiště a Svaté Pole. Nový historický rozbor tzv. *Cisterckých analů* přesunul dataci vzniku posledně jmenovaných klášterů až do období 2. poloviny 12. století:

- 80. léta 12. století: zakládají Markvarticové fundaci Hradiště nad Jizerou

- kolem roku 1197: vzniká opatství osecké

„I tak představuje toto období jednu z nejproduktivnějších etap v zakládání cisterckých klášterů na našem území. Předstihuje jej pouze desetiletí 1259 – 1269, kdy byly lokovány mužské kláštery Vyšší Brod, Zlatá Koruna i ženské ústavy Sezemice a Pohled.“¹⁰⁴

---

¹⁰⁴ CHARVÁTOVÁ, K. *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142-1420*. 1. svazek: Fundace 12. století, s. 64.

2. období:

Desetiletí 1259-1269 (mužské kláštery Vyšší Brod a Zlatá Koruna)

Zakládání fundací 12. a 13. století má mezi sebou velký odstup půlstoletí. „*Období 1200-1250 nepřineslo žádnou novou lokaci*“¹⁰⁵ Nelze ale říci, že by v tomto mezidobí nebyl zájem o zakládání cisterckých klášterů na našem území. V této době se ale nepodařilo dotáhnout projekt vzniku nového kláštera do zdárného konce.

Vyšší Brod

Zakládání mužských klášterů ve druhém, produktivnějším období je výsadou pouze jihočeské lokace. Avšak zásadní odlišení zde nalezneme. Zatímco je opatství Zlatá Koruna jasně panovnickou aktivitou, klášter Vyšší Brod zakládá vlivný šlechtic. Historikové hovoří o rodovém klášteře Vyšší Brod jako o nejstarším šlechtickém ohnisku, které se dochovalo do dnešních dní.¹⁰⁶

Už v samotné motivaci založení tohoto kláštera lze nalézt prolínání několika typických nepanovnických záměrů:

- **demonstrace vlivu a postavení v rámci české šlechty**
- **kultivace tohoto území:**
Tím je zaručeno Rožmberkům právo na tuto oblast i do budoucnosti¹⁰⁷.
- **zajištění místa posledního odpočinku:**
Klášter je považován za nejvýznamnější rodové mauzoleum na území České republiky. Je zde pochováno 36 osob z 10 generací Rožmberků, mezi nimi i česká královna Viola Těšínská, vdova po Václavu III., která byla druhou manželkou Petra I. z Rožmberka.

---

¹⁰⁵ CHARVÁTOVÁ, K. *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142-1420*. 2. svazek: Kláštery založené ve 13. a 14. století, s. 9.

¹⁰⁶ ŠIMŮNEK, R., LAVIČKA, R.. *Páni z Rožmberka 1250-1520: jižní Čechy ve středověku.*, s. 9.

¹⁰⁷ Je nutné si uvědomit, že v době vzniku kláštera vítkovská kolonizace do oblasti horního toku Vltavy ještě nedospěla.

○ **zbožnost:**

Údajný zakladatelův slib patronce řádu Panně Marii za vyváznutí z rozvodněné Vltavy. Tato pověst nabývá oblíbenosti zejména v období baroka.

Vok I., člen nejvýznamnějšího českého šlechtického rodu, který má příbuzenské svazky i se sousedními rakouskými pány¹⁰⁸, začal hned roku 1258 vyjednávat s generální kapitulou v Citeaux. Na zasedání kapituly je rozhodnuto, že se opati z Pomuku a Baumgartenbergu vydají na místo a zváží vhodnost místa k založení opatství. Za zakládací datum je považováno datum 1. 6. 1259, kdy je posvěcena stavba klášterního kostela pražským biskupem Janem III. z Dražic.

Úvodní období není zásadně bohaté, nadání kláštera je nevelké, v jeden čas musela být dokonce vydána **indulgenční listina**, v níž jsou věřící vyzýváni k příspěvkům na dostavbu¹⁰⁹. O to, co byl vznik opatství komplikovanější, o to se ale postupným budováním vytvořili velmi pevné základy. Vstupní podmínky oblasti, v níž klášter vzniká, zčásti odpovídají původní myšlence cisterciáků o vzniku kláštera v nehostinných lokalitách, kde se bratři svojí prací a krocením zejména vodního živlu nejvíce přibližují Bohu. Tato nehostinnost, a tím i špatná dostupnost kláštera mnohdy ušetřila konvent mnoha historických útrap. Přesto však zčásti poloha kláštera podle Kateřiny Charvátové přestupuje „*řádová pravidla o odloučenosti klášterů*“¹¹⁰. Tímto přestupkem máme na mysli blízkost obchodní stezky, která spojovala Čechy a Horní Rakousko, především obchodní centrum Linec.

---

¹⁰⁸ Vokova manželka Hedvika pocházela z rakouského hraběcího rodu Schauenbergů.

¹⁰⁹ K tomuto kroku muselo být přistoupeno především proto, že vesnice poblíž kláštera teprve vznikaly v rámci kultivace nehostinné okolní krajiny, a tudíž nemohly být zdrojem zisku nutného pro stavbu budov opatství.

¹¹⁰ CHARVÁTOVÁ, K. *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142-1420*. 2. svazek: Kláštery založené ve 13. a 14. století, s. 11.

„Klášter byl osazen z Wilheringu u Lince skupinou 12 mnichů. /.../ Když Vok z Rožmberka v roce 1262 zemřel, bylo jeho tělo převezeno do Vyššího Brodu, který se pak stal nekropolí celého rodu.“¹¹¹

Filiační řada kláštera: Citeuax (1098) – Morimond (1115) – Ebrach (1127) – Rein (1129) – Wilhering (1146) – Vyšší Brod (1259)¹¹².

I přes nelehké majetkové začátky již v prvním období života vyšebrodského kláštera cítí zainteresované strany lukrativní potenciál celého projektu, o čemž svědčí vznik falsifikátů listin ještě za života fundátora. Za nejdůležitější je pokládáno údajné falsum z roku 1261, ve kterém Vok garantuje práva kláštera na úkor samotných Vokových dědiců. Údajně toto falsum je pouhým prepisem ústního slibu, který dal Vok cisterciákům. *„Podezřelou listinu si cisterciáci dali v roce 1264 potvrdit od krále Přemysla II. Otakara“¹¹³*, ale přesto po celou dobu existence rodu¹¹⁴ zasahují jeho reprezentanti jako zakladatelé do chodu konventu. Ve většině případů to bylo spíše ku prospěchu, díky velkému vlivu jsou Rožmberkové pro klášter oporou. Příkladem je například přístup Petra I. z Rožmberka, který je považován za 2. zakladatele opatství. Po smrti svého syna v bitvě u Křesčaku roku 1346 věnoval klášteru nemalé jmění za spásu jeho duše. Součástí jeho daru je i cyklus deskových obrazů, které dodnes známe jako přední památku české gotiky pod názvem cyklus Mistra vyšebrodského.

---

¹¹¹ BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích*, II. díl/2. svazek, s. 252.

¹¹² Tamtéž, s. 250.

¹¹³ CHARVÁTOVÁ, K. *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142-1420*. 2. svazek: Kláštery založené ve 13. a 14. století, s. 13.

¹¹⁴ Do roku 1611, kdy zemřel poslední Rožmberk, Petr Vok a panský rod vymřel.

Negativní přístup ke klášteru naopak nastal až za vlády Oldřicha II. z Rožmberka, který majetek kláštera v době husitských válek uplatnil jako finanční rezervu v rámci svým vlastních potřeb. Podle K. Charvátové je vztah tohoto kláštera a Rožmberků nejmarkantnějším příkladem dopadu zakladatelských práv na vývoj celého opatství.¹¹⁵

Za negativní dopad soukromého založení můžeme považovat i následný spor Vítkovců a panovníka Přemysla II. Otakara. Panovník si v rámci sporu nárokuje části klášterního majetku, opat je nucen žádat o uznání všech svých privilegií samotného papeže, Mikuláše III.

Vysoká politika představitelů kláštera se netýkala jen papeže. Roku 1290 poskytují mniši útočiště Záviši z Falkenštejna, představiteli odbojných Vítkovců, který byl za své největší slávy velkým dobrodincem tohoto kláštera a mimo jiné i 2. manželem královny Kunhuty, vdovy po Přemyslu Otakaru II. Když je Záviš pod zámek Hluboká s'at, prokazují vyšebrodští mniši svému dobrodinci, který jim věnoval vzácnou relikvii¹¹⁶, poctu a pohřbívají ho v kapitulní síni.

Ani tomuto klášteru se ale nevyhnuly ve 14. a 15. století zásadní hospodářské krize. Opět jsou překonány díky pomoci zakládajícího rodu. Ve 14. století je krize překonána díky průběžné podpoře, zato ve století následujícím, kdy se opatství rozpadá důsledkem vnitřní války Václava IV.¹¹⁷, pomáhá Rožmberk díky svému velkému diplomatickému vlivu: podaří se mu přesvědčit opata Jana v mateřském Citeaux, aby vyšebrodského opata jmenoval výběrčím řádových daní pro oblast Čech a Moravy. Tuto významnou pozici si opat Vyšší Brodu udržel déle, než jen na původně plánované období 5 let.

---

¹¹⁵ CHARVÁTOVÁ, K. *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142-1420*. 2. svazek: Kláštery založené ve 13. a 14. století, s. 15.

¹¹⁶ tzv. Závišův kříž - kříž obsahující dřevo z Kristova kříže. Dodnes zachován v klášterním pokladu.

¹¹⁷ Poddanské nepokoje, neplacení dávek klášteru, ničení majetku. Uvnitř kláštera pokles mravnosti konventu.

Propojením této funkce s vlivem Rožmberků a samotnou pohraniční polohou získává klášter napříč staletími prestiž, kterou kdysi zastávali díky své rodové příslušnosti k Citeaux takové kláštery, jako byl Sedlec a Plasy. Časem dokázali mniši odstranit i škody napáchané husity údajně v letech 1422 – 1424.

Odmlku ve fungování kláštera přinesl až komunismus. V 90. letech 20. století se ale cisterciáci do Vyššího Brodu opět navrátili. *„Přes peripetie osudu žije dodnes a je svědectvím kontinuity práce cisterciáků na českém území od středověku až po naše časy.“*¹¹⁸

---

¹¹⁸ CHARVÁTOVÁ, K. *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142-1420*. 2. svazek: Kláštery založené ve 13. a 14. století, s. 9.

5. Klášter Zlatá Koruna

5.1 Historie kláštera

Na historii kláštera Zlatá Koruna lze nalézt spoustu prvků a souvislostí, které se objevují i u ostatních klášterů, o nichž jsme se již alespoň v kostce zmínili.

Období od vzniku do počátku husitských nepokojů

Období vzniku tohoto jihočeského kláštera, který je původně nazýván Svatá Trnová Koruna¹¹⁹, je považováno za vrcholné období královské moci Přemysla II. Otakara. I přes značný vliv a ambice tohoto panovníka je české království vytvořeno jako seskupení samostatných oblastí pod nadvládami mocných šlechtických rodů. Taková situace je i na jihu Čech, která je doménou vlivných Vítkovců. Lze proto usuzovat, že klíčovou motivací panovníka založit v této lokalitě královský klášter je zastavit tak šlechtickou rozpínavost tohoto velmi schopného a nadnárodně známého rodu. Ani u Zlaté Koruny nechybí na pozadí vzniku barokizující příběh o zbožnosti zakladatele, který slibuje, že pokud král zvítězí v bitvě u Kressenbrunn 12.7.1260 nad uherským králem Bélou IV., založí novou fundaci ke cti Boží a Panny Marie¹²⁰. Vzhledem k tomu, že existuje doklad¹²¹ o úmyslu panovníka založit ve vybrané lokalitě klášter již z předválečného z roku 1259¹²², lze se domnívat, že poděkování Bohu za vítězství ve zmíněné bitvě je pouze legendou.

Ale přece jen je možné v tomto zbožném důvodu nalézt i strategii: mohl sloužit jako dokonalá zástěrka pro rod Vítkovců, kteří zprvu záměr panovníka získat prostřednictvím Zlaté Koruny přehled o jejich rodových aktivitách,

---

¹¹⁹ Název podle vzácné relikvie: trnu z Kristovy koruny, kterou král dostal darem od francouzského krále sv. Ludvíka IX. Tuto relikvii dal král do kláštera do úschovy.

¹²⁰ KADLEC, J. *Dějiny kláštera Svaté Koruny*, s. 13.

¹²¹ Žádost krále adresovaná generální kapitule v Cîteaux o vyslání inspekce, která by posoudila vhodnost darovaného území.

¹²² CHARVÁTOVÁ, K. *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142-1420*. 2. svazek: Kláštery založené ve 13. a 14. století, s. 81.

neodhalili. Svědčí o tom podpis jednoho z Vítkovců, Oldřicha z Hradce jako svědka na zakládací listině kláštera z roku 1263¹²³¹²⁴.

V pořadí vzniku je Zlatá Koruna druhým zeměpanským řádovým domem, který je ale o více jak 100 let mladší, než první velmi vlivný klášter plaský.

Nelze opomenout také nadnárodní okolnosti vzniku zlatokorunského opatství, kde hraje zásadní roli napojení na mateřský klášter v Rakousku. O rakouskou vazbu požádal král generální kapitulu kvůli propojení jeho aktivit v rámci česko – rakouské personální unie, která je právě osobou Přemysla II. Otakara zastřešena. Tento záměr byl pro panovníka viditelně velmi důležitý, což dokazuje ve chvíli, kdy přestává být králem i pro země rakouské. V té chvíli ničí veškeré vazby, které měl k rakouskému dvoru, a žádá i o změnu mateřského kláštera pro svoji Zlatou Korunu. Klášter má díky těmto královým radikálním zásahům jako jediný v celé historii cisterckých klášterů specifikum: v různých letech dva různé mateřské kláštery:

„Rakouská“ filiační řada (období: 1263-1281 a 1400-1672):

Citeaux (1098) – Morimond (1115) – Heiligenkreuz (1133) – Zlatá Koruna (1263)

„Česká“ filiační řada (období: 1281-1400 a 1672-1785):

Citeaux (1098) – Morimond (1115) – Ebrach (1127) – Langheim (1133) – Plasy (1144) - Zlatá Koruna (1263)

---

¹²³ KADLEC, J. *Dějiny kláštera Svaté Koruny*, s. 15.

¹²⁴ Zakládající listina viz obrazová příloha, obr. č. 2, s. 67.

V „rakouské“ době byla Zlatá Koruna na filiačním žebříčku postavena velmi vysoko: je pravnučkou Citeaux, vnučkou primaciálního Morimundu. Tuto skutečnost ale panovník vůbec nebral v potaz a dál si ponechává nad konventem značný vliv a staví své osobní zájmy nad zájmy opatství. Také bezmezně disponuje s klášterním majetkem, který dosáhl prostřednictvím nejen královského věna, ale i díky darům vlivných regionálních velmožů, značné hodnoty.

V roce 1273 je bez Přemyslova vědomí zvolen králem Svaté říše hrabě Rudolf Habsburský. V tu chvíli začíná klášter plnit i onu strategickou funkci. Vítkovci se totiž netají svými sympatiemi k Habsburkům a král má na jihu Čech prostřednictvím loajální Zlaté Koruny přehled o jejich aktivitách.

Je zajímavé, jak se tato politická situace promítá i do vztahů obou jihočeských klášterů, přestože by podle cisterckým pravidel měly být oba církevní subjekty k světským problémům imunní.

Ač jsou oba řádové domy cistercké, tudíž dodržují jednotný organizační systém, a leží nedaleko od sebe, nikdy se jim nepodařilo vytvořit **konfraternitu**¹²⁵, přestože zejména Vyšší Brod byl tomuto typu aktivit nakloněn a s jiným cisterckým ústavem¹²⁶ ji uzavřenu měl¹²⁷.

Do husitského období navyšuje klášter svůj majetek i postavení. Přestože si zakladatel Zlatou Korunu nevybral jako hrobku panovnického rodu, těží i tento ústav z příslibu místa posledního odpočinku. Pod podmínkou, že bude v klášteře pohřben, daroval opatství roku 1315 šest vesnic i Bavor III. z Bavorova. Dar takového rozsahu navýšil celkový nemovitý klášterní majetek do té míry, že se ujímá dodnes používaný název Zlatá Koruna.

---

¹²⁵ Církevní bratrstvo.

¹²⁶ S opatstvím v Baumgartenbergu v Horním Rakousku.

¹²⁷ CHARVÁTOVÁ, K. *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142-1420*. 2. svazek: Kláštery založené ve 13. a 14. století, s. 20.

Prosperitu kláštera paradoxně nezastavilo ani nevhodné chování čelních představitelů (opati Ludolf, Eberhard, Gobelin) ani pohromy, které ještě před nástupem husitství klášter postihly:

Rok 1354: Z neopatrnosti klášter vyhořel.

Rok 1360: Vyšehradský probošt Dětrich z Portic zabírá opatství 22 vesnic, tento spor o navrácení majetku je ukončen až roku 1393 v Římě: statky se musí vrátit.

Před husitstvím spravuje klášter 97 nově založených osad, 20 hospodářských dvorů a 12 grangii¹²⁸, konvent tvořilo 300 řeholníků.¹²⁹

Husitské nepokoje a jejich dopad na klášter

Cennosti se opatu Rudgerovi podařilo před husity schovat na českokrumlovském hradě, část sám ukryl u premonstrátů v hornorakouském Schläglu. Nepokoje ozbrojeného lidu, které vyprovokovali husitští kněží, se přiblížily ke klášteru 11.5.1420. Většina bratří, s výjimkou 2 mnichů¹³⁰, se zachránila útekem, opat uprchl do rakouské Kremže. Tato první husitská vlna sice budovy poškodila, ale celé opatství nezničila. Zásadnější škodu způsobil až sám Zikmund Lucemburský, který „zastavil celé klášterství za 3000 kop grošů českých Oldřichu z Rožmberka“¹³¹. Koncem října se husitská vlna do kláštera opět vrací a nyní je již radikálnější. Údajně pod velením samotného Žižky je klášter vypleněn a vypálen, zbylí mniši pověšeni.

Do Zlaté Koruny se mniši vracejí roku 1437. Zásadní dopad na revitalizaci celého opatství má držení statků Oldřichem z Rožmberka. Zikmund

---

¹²⁸ Grangie: cisterciácký hospodářský dvůr zajišťující veškeré potřeby kláštera. Název odvozen od nejdůležitější budovy hospodářství: sýpky (latinsky: grangium).

¹²⁹ BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích*, II. díl/2. svazek, s. 269.

¹³⁰ Jan Kink a bývalý kustod Jan byli upáleni.

¹³¹ BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích*, II. díl/2. svazek, s. 269.

získal za klášter peníze, mocný Oldřich nad klášterem absolutní moc. Protože si ale na klášterní statky, které bez patřičné péče řeholních bratří nyní ležely ladem, činí nyní nárok více subjektů, jmenujme zejména rytíře Jana Smila z nedaleké Křemže, přistupuje Rožmberk k zásadním až radikálním opatřením. Počátkem července roku 1447 nechává Oldřich svého zásadního soka Smila popravit. Následně nechává vytvořit velmi zdařilá falza královských listin Přemysla Otakara II., Jana Lucemburského a Václav IV., prostřednictvím níž je nucen císař Zikmund udělit Oldřichovi a jeho potomkům navíc jako zástavu hrad Zvíkov a zboží klášterů Zlatá Koruna a Milevsko.¹³² Z hladiny rizika, které bohatý feudál tvorbou falsifikátů podstupuje, je opět patrná lukrativnost nemovitostí, které dokázal vcelku malý nevlivný klášter ve svém zlatém věku obhospodařovat.

Mniši, kteří byli dlouho mimo území opatství, nebyli znalí situace, a tak nevěděli, že se jim děje bezpráví. Proto proti praktikám mocného feudála nezasáhli. Z předhusitských tří set řeholních bratří žije nyní z milosti Rožmberka v klášteře jen opat Rutger a dva kněží zastávající funkce převora a cellaria¹³³. Situace se nezměnila ani po smrti Oldřicha z Rožmberka (28. 4. 1462). Falza potvrdil panovník Ladislav Pohrobek, klášteru pouze zajistil přednostní výkup statků, což s přihlédnutím na absenci finančního prostředků nic neřešilo. Mniši se prakticky vracejí na začátek a dalo by se říci, že je tato situace opět přibližuje k původnímu výkladu Řehole sv. Benedikta: žijí ve skromných poměrech, snaží se o drobné opravy a kontakt s dalšími řeholními domy. Díky poslední jmenované snaze se jim daří vytvořit několik konfraternit – *„s augustiniány-kanovníky v Třeboni (1450), s premonstrátskou kanonií v rakouském Schläglu (1452/1453) a s benediktinským klášterem sv. Víta v salcburské diecézi (1457)”*¹³⁴.

---

¹³² BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích*, II. díl/2. svazek, s. 270.

¹³³ Celarius – prelát odpovídající za ekonomický chod ústavu.

¹³⁴ BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích*, II. díl/2. svazek, s. 270.

Klášter v období vlád Jiřího z Poděbrad, Vladislava II. Jagellonského až po Habsburka Rudolfa II.

Od 50. let 15. století je snahou Rožmberků úpadku kláštera spíše dopomoci. Zasahují do volby opata, na místo úřadujícího opata Jana protiprávně dosazují neschopného Linharta Šťávku z Hodonic, který svoji nekompetentnost prokázal již jako opat v Pomuku. Klášter zadlužil, o jeho správu se nestaral, neboť se v areálu konventu příliš nezdržoval, hodně cestoval a v účtě ani samotnou církev nechoval. Naději na obrat k lepšímu přináší Jiří z Poděbrad, který 24.9.1460 ruší platnost rožmberských falsifikátů a potvrzuje zlatokorunskému opatství „*všechna darování, práva a privilegia od svých předchůdců – Přemysla II. Otakara, Karla IV., Václava IV. a Ladislava Pohrobka*“¹³⁵. Stejný akt učinil i o 19 let později (10.10.1479) Vladislav Jagellonský. Těmito královskými opatřeními nabývá platnost opět zástava mezi králem Zikmundem Lucemburským a Oldřichem z Rožmberka. Od této doby musejí rožmberští potomci vždy „*při změně vladařství v rodě žádat krále o obnovení zástavy zlatokorunského zboží*“¹³⁶.

Krátkodobého obnovení pořádku v jihočeském řádovém domě docílili až vizitátoři klášterů Pomuk a Plasy, kteří roku 1480 jmenovali novým opatem Konráda, původem z rakouského Langheimu. Historie se opakuje roku 1495, kdy král Vladislav převádí doživotně klášterní statky na Rožmberky, jmenovitě na Petra, čímž dochází tentokrát k jasně průkaznému dědičnému vlastnictví kláštera Rožmberky.

Časté nájezdy zlodějů a neustálé vměšování představitelů rožmberského rodu do chodu opatství celý tento kdysi bohatý klášter velmi vysilují. Pokusy opatů o vymanění se z nadvlády feudála končí šikanováním a následnými útekami představených řeholního domu. V této situaci uvažuje Vilém z Rožmberka o zrušení celé řehole tak, jak to udělal s mnišskými komunitami v Třeboni a Borovanech. Sice nakonec Vilém zlatokorunskou enklávu nezrušil, ale odvezl na Český Krumlov všechna zlatokorunská privilegia, čímž živoření kláštera ještě prohloubil, neboť opati nemohli dokázat všechna svá práva.

¹³⁵ BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích*, II. díl/2. svazek, s. 270.

¹³⁶ Tamtéž.

Rovněž je nutné předeslat, že krizi nevědomky způsobují i členové vizitační komise, kteří do čela jihočeského opatství opakovaně volí opaty neznalé českých poměrů.

7.4.1559 byla podepsána tehdejším opatem Janem, plaským vizitátorem Wolfgangem a Vilém z Rožmberka smlouva, na základě níž je zlatokorunský klášter plně předán světské vrchnosti. Za to, že je Rožmberk uznán dědičnou vrchností, vrací klášteru jeho klenoty.

Světské fungování kláštera zajišťuje Vilém prostřednictvím zástupců rodového kláštera ve Vyšším Brodě. Tím, že Rožmberk nerespektuje zásady kanonického práva, dosazuje do funkce opata světského kněze. Až když Vilém onemocní, podstoupí tento světský opat řeholní sliby, a Zlatá Koruna získává zpět status cisterckého kláštera.

Po smrti Viléma se opatství dostává do péče jeho mladšího bratra Petra Voka. Petr se do dějin kláštera zapisuje jako ohleduplný správce i přesto, že je vyznáním luterán. S manželkou Kateřinou z Ludanic neměli žádné potomky, proto je Vok již za života nucen řešit, jak naložit se svým rozsáhlým majetkem, který byl ještě navrch značně zadlužen. První úvahou bylo, přepsat jmění na svoji ženu Kateřinu, ta se však tohoto danajského daru zříká s obavou, že by neměla na správu tak rozsáhlého panství dost sil. Nakonec Kateřina, o 26 let mladší než její manžel, umírá dříve, takže by tento Petrův plán situaci stejně neřešil. Dluhy ale nakonec donutily Rožmberka celé českokrumlovské panství včetně Zlaté Koruny roku 1601 prodat císaři Rudolfovi II.

Transakce prodeje kláštera Zlatá Koruna je ale značně kuriózní, neboť Petr Vok v tomto případě nakládal s majetkem, který mu vlastně vůbec nepatřil. Při transakci se totiž pozapomnělo na rozhodnutí císaře Zikmunda a krále Vladislava II., ve kterých jasně stojí, že klášter mají Rožmberkové pouze v užívání, že není jejich majetkem. Po smrti posledního Rožmberka měl klášter opět připadnout panovníkovi. Tak vlastně Rudolf II. zaplatil za něco, co by mu po Vokově smrti stejně náleželo. Dnes lze pouze spekulovat, zdali se na rozhodnutí panovnických předků zapomnělo, nebo zdali mělo zlatokorunské panství pro císaře takový význam, aby si touto nesmyslnou transakcí pojistil strategické pozemky. Na těchto pozemcích jinak

zdecimovaného kláštera se totiž provozovala těžba sanytru, základního suroviny pro výrobu střelného prachu.

Změna majitele nebyla pro klášter žádnou úlevou. Panovník klášteru vyplácí menší deputát než zadlužený šlechtic a konvent zneužívá jako ubytovnu pro vysloužilce. Například hned na podzim roku 1602 sem umísťuje do konventu vysloužilého altistu Bonaventuru Lefévra. Klášter musí vysloužilce zaopatřit, za to bude Lefévre hrát při bohoslužbách na varhany.

I přes značně rozkolísanou hospodářskou situaci celého opatství císař také požaduje po klášterství povinný příspěvek na válku s Turky ve výši 500 kop míšeňských grošů. Klášter si je nucen tuto sumu dokonce půjčit od lineckých kupců.

Vycházíme-li z toho, že hospodář se snaží pro své statky zajistit jen to nejlepší, v případě vztahu císař vs. zlatokorunský klášter je situace spíše opačná: mimo výše uvedených příkladů uveďme ještě naprosto opačnou kontraproduktivní situaci, kdy císař ruší roku 1603 klášteru jeho mnohaleté privilegium: vybírání cla na rájovském mostě.¹³⁷

---

¹³⁷ KADLEC, J. *Dějiny kláštera Svaté Koruny*, s. 158-160.

Císařský klášter 17. století a dopad českého stavovského povstání

Po smrti opata Melichara Hölderleho, opata, který byl zvolen ještě za správy Petra Voka, nerespektuje císař návrhy kandidátů na opata předložené řádovým vizitátorem¹³⁸ a do čela zlatokorunského opatství na radu české dvorské kanceláře jmenuje dosavadního sedleckého opata Valentina Augusta Schönbecka. „*Schválení této opatské volby panovník odůvodnil poukazem na výborné Schönbeckovy vlastnosti, mezi nimiž na prvním místě zdůraznil jeho zbožnost.*“¹³⁹ Paradoxně v pamětech Mikuláše Dačického z Heslova nalezneme zmínku o tom, že právě Schönbeck „*mladý, hladký jonák, život svojo vedl podobněji světsky nežli duchovně*“¹⁴⁰.

16. listopadu 1608 Schönbeck kandidaturu přijímá a přesídluje do jihočeského opatství. I přes jeho život, v němž ne vždy vidíme příkladné chování představeného kláštera, nemůžeme popřít, že byl člověkem velmi vzdělaným, výmluvným a měl vhodné vystupování, které mu přinášelo respekt a vážnost v panské společnosti. Rovněž si zakládal na svém šlechtickém původu¹⁴¹. Jako opat zlatokorunského kláštera kladl důraz zejména na stavební úpravy. Plánoval rozsáhlou opravu velkého konventu, od té však velmi brzo upustil, neboť by byla nad jeho finanční možnosti. Svoji novou invenci přesunul na kostel Andělů Strážných¹⁴², malý konvent, přestavbu samotné prelatury, zřízení tiskárny a knihařské dílny.

Kromě architekturní činnosti se Valentin zasloužil i o doplnění konventu o nové mnišské bratry, čímž překazil plány českokrumlovských jezuitů, kteří doufali, že téměř vyliďněný klášter získají do svého opatrování.

Na všechny své obroditelské aktivity opat potřeboval značně velkou finanční podporu. Doufal ve vítězství ve sporech o vrácení statků. Ještě za života Petra Voka ho žádal o část financí, které Vok neoprávněně utržil za prodej zlatokorunského panství od císaře Rudolfa II. Tato žádost nebyla

¹³⁸ Řádovým vizitátorem byl zbraslavský opat Antonín Flammig.

¹³⁹ KADLEC, J. *Dějiny kláštera Svaté Koruny*, s. 161.

¹⁴⁰ DAČICKÝ z HESLOVA, Mikuláš. *Paměti II*, s. 65-66. in: KADLEC, J. *Dějiny kláštera Svaté Koruny*, s.161.

¹⁴¹ Pocházel z Gdaňska. Otcem byl měšťan šlechtic Jan Schönbeck, jeho matkou byla Markéta, rozená Petzschwitzová, rovněž šlechtického původu.

¹⁴² Viz obrazová příloha, obrázek 6, s. 69.

vyslyšena. Po smrti Voka kontaktoval opat přímo císaře Matyáše, popisuje neoprávněnost celé Rožmberkovy transakce. Císař na prošetření zjednával speciální komisi, v níž je i dlouholetý Valentinův přítel Adam Slavata. Nakonec byla opatova žádost díky Slavatově vlivu schválena, ale opat Schönbeck ji již nestačil zrealizovat, neboť brzy na to byl z funkce opata odvolán. Rozešel se dokonce i s řeholí a přijal služby jejích nepřátel.

Důvody tak velkého životního obratu je nutné hledat v zásadách císaře Rudolfa do volby opatů v kláštorech Zbraslav, Plasy a Zlatá Koruna, do kterých byla nechtěně i osoba Valentina Schönbecka vtažena. *„Běželo vlastně o spor papežského nuncia, který hájil právo kanonické volby a české komory, která považovala jmenování opatů za právo královo.“*¹⁴³ Vaz srazilo Schönbeckovi jeho nepřiliš vhodné chování ještě v sedleckém klášteře, kde prý udržoval poměr s mladou šlechtičnou Magdalenou Korynskou de Monte Oliveti. Funkce opata zlatokorunského kláštera byla prakticky únikem před onou nepatřičnou pověstí. Bohužel i na jihu Čech ho důsledky jeho sedleckého chování dostihly, neboť neprozíravě vzal do kláštera za správce Mikuláše Theodora z Erkštejnu, za kterého se provdala opatova šlechtična Magdalena. Valentinovi nepřátelé tohoto neprozíravého rozhodnutí využili a donutili opata roku 1616 k rezignaci. Nepomohl mu ani výčet jeho zásluh na zvelebení klášterů ve Zlaté Koruně a Sedlci u Kutné Hory.¹⁴⁴ Důkazem toho, že se rozešel i s církví, jsou kupní smlouvy na statky, které uzavíral *„jménem svým, své paní i svých potomků“*¹⁴⁵.

Po Schönbeckovi nastupuje do opatské funkce značně neprůbojný Jiří Huber odsuzující vše, co jen trochu připomíná jeho předchůdce. Po Schönbeckovi dokončuje jen započatou stavbu pivovaru, navíc se zbavuje nepohodlného správce Theodora z Erkštejna se ženou Magdalenou. Jestli by se tento opat pocházející z Bavor dokázal realizovat na Schönbeckem dobře nastartovaném díle, nelze zjistit, neboť jakoukoliv další práci zastavila třicetiletá válka, která se kláštera citelně dotkla.

---

¹⁴³ KADLEC, J. *Dějiny kláštera Svaté Koruny*, s. 167.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 165-168.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 173.

Nejprve je opatství nuceno přispívat na Matyášovu korouhev vojáků sídlících v Českých Budějovicích a z řad poddaných každý měsíc posílat muže do zbraně. Posléze je 18. června 1620 na svátek Božího těla, kdy opat nechává do kláštera přivézt z Krumlova všechny cennosti, zcela vydrancován a zpusťšen. Která vojska se takto radikálně podepsala na stavu Zlaté Koruny, není zcela známo. ThDr. Jaroslav Kadlec se domnívá, že šlo o uherská vojska postupující k Praze na pomoc českým stavům. Jisté ale je, že k dobře chráněnému klášteru jim někdo musel ukázat cestu. Tím zrádcem byl Theodor z Erkštejna, který se tak pomstil celému klášteru za svůj nucený odchod z rájovského panství.

Krátce po potrestání českých stavů se zásadně projevuje Huberova neprůbojnost. Zkonfiskování rozsáhlého majetku vzbouřenců přineslo situaci, kdy císaře nezajímají spory o malé majetkové záležitosti provinčního kláštera. Toho měl Huber využít a radikálně se domáhat svých práv na vrácení majetku, a upozornit císaře na svoji loajalitu. Paradoxně se v tomto období opat dožaduje pouze malého navýšení ročních příspěvků na kuchyni a navrácení rájovského cla. Pouze toto celní privilegium je opatství přiznáno a celé klášterství za zásluhy v boji darováno císařskému vojevůdci Janovi Oldřichovi z Eggenbergu. Součástí daru je i dědičná vrchnost nad Zlatou Korunou. Opat Huber byl nakonec donucen k rezignaci stejně jako jeho předchůdce. I za jeho odvoláním stojí touha po pomstě, když jím odvolaní tři mniši značně zveličili jeho údajně nevhodné chování na svatbách a křtech poddaných. Návštěvy u poddaných totiž opat upřednostňoval před setkáními s lidmi z vyšších vrstev, což se jeho úřadu stalo nakonec osudným.

Huberův nástupce, Ondřej Pachmann se krátce po zvolení pouští do opětovného nerovného boje o navrácení klášterních pozemků. Sám císař Ferdinand považuje za nutné odčinit křivdy, které byly církevním domům všeobecně způsobeny, a zřizuje za tímto účelem speciální komisi. 10. března 1626 je Pachmann vyzván, aby předložil své požadavky. Bohužel se opat dostává do překérní situace, neboť nemá své požadavky písemně podloženy. Doklady o nabytí majetku zcizili z klášterního archivu Rožmberkové. Privilegia byla nakonec nalezena v archivu královské komory a na zámku v Třeboni.

Bohužel i přes hmatatelné důkazy svědčící ve zlatokorunský prospěch, nedošlo k žádanému výsledku. Jedinou náhradou byl nepřímý podíl ze solní pokladny, kterou sjednali Ferdinand II. a papež Urban VIII¹⁴⁶.

Nejen opati, ale i vizitátoři si uvědomují, že šlechtické rody, které by měly klášterům poskytovat dlouhodobou ochranu, znamenají ve skutečnosti pro řádový dům zhoubu.¹⁴⁷ V jihočeské oblasti se to týká obou klášterů, jak zlatokorunského, tak vyšebrodského: oba jsou v tomto období pod „ochranou“ vlivných Eggenbergů. Společný postup při jednání s „ochránci“, na kterém se dohodla obě opatství, vyvolal obrovský spor trvající sto let.

V době úřadu opata Ondřeje Pachmanna je například zajímavý spor, který, dalo by se říci, hraničí až s drzostí krumlovského rodu. Z důchodu kostela v Kájově zabavili krumlovští úředníci 1400 kop grošů pod záminkou stavby školy. Ve skutečnosti postavili krčmu. Klášter vznesl protest až ke kardinálovi Harrachovi, ve kterém je vnímáno využití „budovy za patronátní peníze“¹⁴⁸ jako výsměch, neboť učitel je zároveň i hostinským.

Opat Ondřej se musí také vyrovnávat s útrapami třicetileté války. Nepřátelské vojsko se sice přímo přes klášter nepřehnalo, ale opatství neslo válečné břemeno jinak: péčí o vojáky, kteří tvoří vojenský tábor v Českých Budějovicích. Tito vojáci požadují ubytování, stravu, pro práci na budějovickém opevňování je žádána pracovní síla a materiál. Ondřej byl ale opatem mimořádných ekonomických schopností. V této nepříjemné době dokázal i přes nespravedlivé rozdělování berní a válečných břemen krumlovskými úředníky udržet klášter na hranici prosperity¹⁴⁹, a navíc ještě obilím vydržovat vydrancovaný klášter na Zbraslavi. Díky tomuto nezištnému přístupu se těšil velké vážnosti, dokonce „po vydání Obnoveného zřízení zemského roku 1627 zasedal v prelátském stavu na zemském sněmě“¹⁵⁰.

Jeho přísná pravidla, která byla pro udržení kláštera v těžké době nutná, se ale nelíbila řádovým mnichům, kteří si na opata často stěžovali. Po jeho

¹⁴⁶ Celý podíl byl odkázán na cisterciácký seminář sv. Bernarda v Praze, kde se cisterciáci vzdělávali a sami v rámci tohoto semináře vyučovali. Částka se tedy promítala do vzdělání noviců všech klášterů. Takže vlastně o náhradě za rožmberské křivdy ani hovořit nemůžeme.

¹⁴⁷ KADLEC, J. *Dějiny kláštera Svaté Koruny*, s. 184.

¹⁴⁸ Tamtéž.

¹⁴⁹ Dokázal v tomto období získat prostředky na koupi velkého rybníka.

¹⁵⁰ KADLEC, J. *Dějiny kláštera Svaté Koruny*, s. 186.

smrti roku 1637 si bratři rozebrali jeho pozůstalost a pozvali českokrumlovského úředníka, aby místnosti zapečetil. To se nelíbilo vizitátorovi, který pečeti odstranil a do čela konventu zvolil opata Jana Dětřicha Bentia, který osvobození kláštera od jihočeských knížat pojal jako své životní poslání. Dokonce hovořil o tom, „*že by se raději zřekl své hodnosti, než by se podřídil Eggenbergům*“¹⁵¹. Podporován generálním vikářem si obratem najímá v Praze advokáta a již následujícího roku po svém zvolení (1637) žádá Eggenberga o navrácení statků, na které nemá kníže právo.

Všechny neshody se odehrávají vedle nepřetržitých válečných nepokojů. Tak dochází i ke kuriózním situacím, kdy si znesvářené strany klášter vs. knížata na Krumlově dělají naschvály v případech, kdy by měly spolupracovat. Příkladem je například stavba nového mostu u Rájova, který roku 1640 zničilo císařské vojsko. Krumlovský zámecký hejtman Dětřich Germersheim zakazuje lidem z kláštera těžbu stavebního dříví v klášterních lesích, které je určeno právě na obnovu tohoto všemi využívaného mostu. Kuriózní je i pokračování kauzy „kájovské školy“. Opat Bentius vzal i v tomto případě právo do svých rukou a snaží se alespoň prosadit, aby se v kájovském hostinci, kde měla být za kájovské peníze zřízena škola, čepovalo klášterní pivo. Tato přímá rozhodování, ke kterým se opat odhodlával, byla jedinou možnou cestou, jak pro klášter vymoci aspoň nějaké právo, protože i přes mnohé intervence významných osobností, jako byl například generální vikář Greifenfels nebo jeho nástupce zbraslavský opat Jakub Martini, se totiž nikdy nic nestalo. Císař nebyl ochoten řešit v otázkách patronátu Eggenbergů nad jihočeskými kláštery vůbec nic.

Nakonec paradoxně krumlovskými „ochránci“ zadržovaný deputát i důchod nebyl v konečném důsledku tou nejhorší katastrofou, která klášter Zlatá Koruna postihla. Nejcitelnější pohromou byla roku 1640 rozsáhlá epidemie moru, která se ve vlnách vracela, jak ji do oblasti opakovaně přinášelo vojsko. Situace byla natolik vážná, že roku 1641 byl konvent nucen před nákazou utéci do kláštera premonstrátů v Drkolné.

---

¹⁵¹ KADLEC, J. *Dějiny kláštera Svaté Koruny*, s. 186.

Opat Jan Dětřich Bentius byl ještě lepším hospodářem, než jeho předchůdce. I v těžké době třicetileté války dokázal čelit zvůli rodu Eggenbergů, kteří škodili nejen stanovováním nekřesťansky vysokých vojenských dávek, ale dokonce posílali Švédy na Zlatou Korunu pro výpalné. Opat Bentius byl pro konvent příkladem: „žil nejvýš skromně a asketicky přísně“¹⁵². Jeho asketický přístup byl ale natolik intenzivní, že mu ho vytýkal dokonce i vizitátor, a doporučoval mu, aby se otcovsky staral o stravu a oděv bratří. Není proto divu, že se řádoví bratři po útěku před Švédy na některé okolní světské fary nechtěli vrátit zpět do kláštera. Je ovšem nutné zamyslet se, zdali Bentiův život věrný heslu: „šetrnost je můj největší důchod“¹⁵³, nebyl jediným východiskem, jak klášter v nelehké době udržet při životě.

Po skončení války se díky Bentiově autoritě všichni členové opět do kláštera vrátili. Z vizitačních zpráv vyplývá, že v 50. letech 17. století tvořilo konvent 8 řeholních bratří a opat. Již od začátku jeho úřadu ve Zlaté Koruně je kromě boje s Eggenbergy jeho další snahou vyjasnit paternitu nad Zlatou Korunou. Sám Bentius pocházející z kláštera Heiligenkreuz se snažil toto jihočeské opatství vrátit k původnímu filiačnímu původu, o mateřském klášteře Plasy hovořil jako o maceše.¹⁵⁴ Opat Bentius umírá v červenci roku 1661 ve svých 67 letech. Po 24 letech velmi úspěšné opatské správy by byl určitě zklamán z rozhodnutí generální kapituly v Cîteaux, která za mateřský klášter definitivně označila západočeské Plasy.

Volba následujícího opata se dokonce neobešla bez čtyř vojáků, neboť byl synovec opata Ondřeje Pachmanna, Bernard. S jeho dosazením nesouhlasil generální vikář, který označil volbu za neplatnou. Volba opata se opakovala a opět zvítězil Bernard, který se tak stal 37. zlatokorunským opatem. Tento opat se zasloužil o vytvoření seznamu všech klášterních relikvií, a výčet to byl vskutku zajímavý! Například na základě tohoto seznamu při hrozícím tureckém nebezpečí v roce 1663 je uschováno v opatství v Drkolné mimo standardních cenností „kus koruny Kristovy, svitek vlasů

---

¹⁵² KADLEC, J. *Dějiny kláštera Svaté Koruny*, s. 190.

¹⁵³ Tamtéž.

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 192.

Panny Marie, troška krve sv. Kateřiny, /.../, kus roštu, na němž byl smažen sv. Vavřinec, /.../ a dokonce vousů Božích“¹⁵⁵.

I další opati mají snahu vyjasnit majetkoprávní otázku s Eggenbergý. 28. opatovi Matějovi Ungarovi se podařilo na základě přijetí u císaře Leopolda I. v Českých Budějovicích prosadit, aby opat byl i zemským prelátem, proti čemuž dlouhá léta bojovali Eggenbergové. Krumlovští šlechtici viděli ve jmenování zlatokorunského opata zemským prelátem hrozbu pro své nekalé majetkové záměry.

Nekonečný spor kláštera s krumlovského knížecího rodu pokračuje i po smrti posledního Eggenberga Jan Kristiana roku 1710. Dědici jsou Schwanzenbergové, kteří kromě rozsáhlého majetku zdělili ve vztahu ke Zlaté Koruně i pokračování vleklých soudních sporů. Roku 1728 soud rozhoduje ve prospěch Adama Františka knížete ze Schwarzenbergu, který na základě soudního verdiktu roku 1731 podepisuje s klášterem smlouvu o ponechání si sporných statků na úkor zvýšení materiální podpory kláštera, kterou Schwarzenberg sám navrhl. Lepší časy, které díky tomuto ujednání nastaly, ale netrvaly dlouho: o dva roky později (17.5.1733) zachvátil klášter další požár, který zničil opatství a pivovar.

Svým způsobem je neuvěřitelné, že si během 18. století po mnoha pohromách, ať už válečných či přírodních¹⁵⁶, zachovával klášter vyrovnané hospodářství a dokázal vyprodukovat i přebytky. Zásluha za tuto situaci je připisována zejména poslednímu, 43. opatovi na Zlaté Koruně, Bohumíru Bylanskému (opatem 1755-1785).

---

¹⁵⁵ BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích*, II. díl/2. svazek, s. 274-275.

¹⁵⁶ 1742 – klášter vyloupen Bavyry, 1748 – klášter vyloupen Prusy, 1760 a 1763 rozsáhlé povodně, 1770-1772 neúroda.

5.2 Osobnost kláštera Bohumír Bylanský¹⁵⁷

Život posledního opata

„*Mravní choroba*“¹⁵⁸, tímto pojmem vyjadřuje ThDr. Jaroslav Kadlec přístup k vedení klášterní agendy i ke zbožnosti u předposledního opata Kristiana Guschla¹⁵⁹. Na období jeho působení ve Zlaté Koruně nalezneme pouze jedno velké pozitivum: roku 1743 přijímá do konventu devatenáctiletého mladíka, absolventa jezuitského gymnázia v Českém Krumlově a filosofické fakulty v Pasově, Bohumíra Bylanského. Hned od prvních dní v konventu vidí spolubratři v Bylanském nadaného mnicha, potencionálního nástupce organizačně neobratného Guschla. Již za rok po svém příchodu skládá Bylanský slavné sliby a je klášterem vyslán na teologická studia do pražské koleje sv. Bernarda v Praze, kde je roku 1750 vysvěcen.

Bohumír Bylanský pocházel z měšťanské úřednické rodiny v Prachaticích. Velkou religiozitu této rodiny dokladuje jednak výběr jmen, které byly Bohumírovi při křtu dány¹⁶⁰, jednak počet rodinných příslušníků, kteří se pro řeholi ve Zlaté Koruně rozhodli¹⁶¹.

Už samotné přijetí ke studiu do Bernardina, ve kterém byli studenti především z řad premonstrátů a cisterciáků, svědčí o Bylanského výjimečnosti, neboť tento ústav byl považován za „výběrový vzdělávací ústav jen pro nejnadanější“¹⁶².

Po ukončení studia se budoucí opat vrací do domovského kláštera a stává se nejprve klášterním vrátným. Toto pracovní zařazení jasně svědčí o hluboké propracovanosti cisterckého řádu, ve kterém má své neodmyslitelné

¹⁵⁷ Bylanského deník a tzv. „asketické spisy“ podrobně prozkoumal vyšebrodský cisterciák Raphael Pavel na konci 19. století. Vzhledem k tomu, že se originální díla Bylanského v pozdější době ztratily, pracujeme nyní s pouze s rozborů deníkových záznamů R. Pavla a jsme nuceni věřit v přesnost a autentičnost těchto Pavlových rozborů.

¹⁵⁸ KADLEC, J. *Dějiny kláštera Svaté Koruny*, s. 228.

¹⁵⁹ Opatem v letech 1733-1754

¹⁶⁰ Matriční zápis o Bylanského křtu, viz obrazová příloha, obr. č. 7, s. 69.

¹⁶¹ V konventu byli bratřenci Alan a Václav a Bohumírův bratr také se jménem Alan. In: GAŽI, M. (ed.) *Kláster Zlatá Koruna. Dějiny – památky – lidé*, s. 443.

¹⁶² GAŽI, M. – HANSOVÁ, J., „*Držím se ve zlatém středu*“. Zlatokorunský opat Bohumír Bylanský a jeho svět, in: GAŽI, M. (ed.), *Kláster Zlatá Koruna. Dějiny – památky – lidé*, s. 444.

místo také systematicčnost a pokora: každý mnich bez ohledu na dosažené vzdělání začíná u podřadných funkcí a podle svých zásluh na řádovém žebříčku stoupá pomaleji či rychleji. Tak je to i u čerstvě vystudovaného Bohumíra, který se již za rok (1751) stává klášterním bibliotékařem a profesorem filosofie „*v domácím učilišti pro kandidáty řádu a novice*“¹⁶³. V dokazování o mimořádných schopnostech Bylanského lze pokračovat i prostřednictvím arcibiskupského semináře při koleji sv. Vojtěcha, kam byl roku 1753 povolán coby profesor filosofie. Bohumírova výjimečnost je zde dokazována počtem zlatokorunských řeholníků, kterým se podařilo zastávat tento prestižní post.¹⁶⁴

Roku 1755 se vyplňuje předpověď členů konventu o jeho aspiraci na zlatokorunského opata. Nominace na opata také svědčí o jeho velké oblibě a o naději v lepší život v klášteře, ve kterou mniši po zvolení Bylanského doufali. A on jejich důvěru nezklamal, když byl v jeho pouhých 31 letech opatem opravdu zvolen.

Milovanému klášteru věnoval Bohumír Bylanský veškerou svoji celoživotní energii, jeho správě dal dokonce přednost před kariérou v rámci cistercké generální kapituly. Přestože odmítal nabídky z vyšších církevních míst, těšil se mezi vysokými představiteli řádu velké důvěry. Často plnil úkoly i mimo vlastní opatství, jako příklad je vhodné uvést jeho funkci administrátora nebezpečně zadluženého kláštera v Sedlci či jeho cestu na zasedání generální kapituly v Citeaux roku 1771.¹⁶⁵

---

¹⁶³ GAŽI, M. – HANSOVÁ, J., „*Držím se ve zlatém středu*“. Zlatokorunský opat Bohumír Bylanský a jeho svět, in: GAŽI, M. (ed.), Klášter Zlatá Koruna. Dějiny – památky – lidé, s. 444.

¹⁶⁴ Pouze 4 řeholníci ze Zlaté Koruny včetně Bylanského zastávali post profesora v Praze. In: GAŽI, M. (ed.), *Klášter Zlatá Koruna. Dějiny – památky – lidé*, s. 445.

¹⁶⁵ GAŽI, M. – HANSOVÁ, J., „*Držím se ve zlatém středu*“. Zlatokorunský opat Bohumír Bylanský a jeho svět. In: GAŽI, M. (ed.), Klášter Zlatá Koruna. Dějiny – památky – lidé, s. 446.

Bylanského triáda

„*Držím se ve svém středu*“¹⁶⁶, tak hovoří v denících o svých duchovních schopnostech sám Bylanský. Z prvotního dojmu by se nabízelo do dnešních dnů známé vysvětlení, díky kterému vnímáme střední cestu jako směr průměrnosti a splynutí s davem. Avšak Bylanského „středem“ je podle rozboru Martina Gažih a Jarmily Hansové myšlen „zlatý střed“ v trojúhelníkovém schématu Nejsvětější Trojice tzv. *Scutum Fidei*, které přepracoval benediktýnský učitel církve sv. Anselm z Canterbury¹⁶⁷. Lze tedy předpokládat, že prostřednictvím výše uvedené poznámky v deníku vyjádřil Bylanský svoji hlubokou víru, úctu a lásku k Nejsvětější trojici.

Schéma sv. Anselma zobrazuje jednotlivé boží osoby - božské projevy, které jsou vepsány u jednotlivých vrcholů trojúhelníku, uprostřed trojúhelníku je pak Bůh. Z propojení jednotlivých „vrcholů“ vyplývá, že jednotlivé božské projevy nemohou být ztotožňovány navzájem bez přítomnosti Boha. To znamená, že veškeré božské projevy mohou být realizovány pouze přes propojení se středem – Bohem. Tak lze charakterizovat i Bylanského aktivity – vše je propojeno s Bohem, vše je propojeno s jeho středem, s jeho hlubokou vírou. Prostřednictvím víry „*svým spolubratřím konstruuje teorii o důležitosti rovnováhy ve zlatém středu*“¹⁶⁸.

„**Triáda**“ vyjádřená vrcholy trojúhelníku a „**rovnováha**“ jsou opěrnými body filosofických myšlenek výjimečného opata Bohumíra. Podle vyšebrodského mnicha Raphaela Pavla neobsahují Bylanského deníky privátní zprávy o životě opata, nýbrž jsou koncipovány jako návody pro život spořádaně žijícího řeholníka. Proto v návaznosti na výše uvedené pojmy „triáda“ a „rovnováha“ nalezneme v denících návod k rovnováze života, přičemž Bylanského životní triádu tvoří bolest, láska a strach. „*Spása duše závisí na dobré smrti, dobrá smrt na svatém životě, a ten pak na spořádaném*

¹⁶⁶ PAVEL, R. *Der letzte Abt von Goldenkron*. s. 205.

¹⁶⁷ Viz obrazová příloha, obr. č. 10, s. 71.

¹⁶⁸ GAŽI, M. – HANSOVÁ, J., „*Držím se ve zlatém středu*“. Zlatokorunský opat Bohumír Bylanský a jeho svět. In: GAŽI, M. (ed.), *Klášter Zlatá Koruna. Dějiny – památky – lidé*, s. 462.

*stavu jeho tří součástí: uplynutý čas se totiž léčí bolestí, přítomný řídí láska a strach učí obezřetnosti z budoucnosti*¹⁶⁹. Aby byla rovnováha zachována, je nutné **bolest** překonávat častou zpovědí a pokáním, **láska** by měla být výsledkem spořádaného života a ovládním vášní. Do lásky Bylanský promítá cisterciáky převzaté heslo „Ora et labora“, neboť specifikuje dvojí lásku: lásku ke zbožnosti a lásku k práci. Součástí lásky je docílení rovnováhy mezi tělem a duší. Velmi důležité je ovládním vášní, které opat Bohumír vyjadřuje nadčasovou radou: „*Neposuzuj, nejednej a nemluv nikdy v rozčilení!*“¹⁷⁰. Třetí vrchol triády tvoří **strach**. Bylanský specifikuje strach jako pojistku, která brání lidské duši, aby se nedostala na scestí. Okamžitý strach přirovnává k napnutým lanům, kterých je možné se držet a na ně spoléhat. Jako vzácného společníka strachu vnímá útek. Vychází z toho, že kdo se bojí, utíká, a tím je ve vztahu k budoucnosti obezřetný, a nemusí se bát věčného zatracení. Tato jeho triáda se mj. prolíná i do projektu založení školy. Bylanský je přesvědčen, že výuka je přínosem i pro samotného učitele, neboť díky nezatíženému dětskému pohledu na svět lze lépe formulovat základní výše uvedené části triády, neboť strach je spojován s tím, co v duši každého člověka souvisí s dítětem¹⁷¹. Navíc Bylanského obavu z budoucnosti lze také vnímat jako reakci na přehnané osvícenské novátorství.¹⁷²

---

¹⁶⁹ PAVEL, R. *Der letzte Abt von Goldenkron*. s. 201.

¹⁷⁰ Tamtéž.

¹⁷¹ Tamtéž. s. 200-201.

¹⁷² GAŽI, M. – HANSOVÁ, J., „*Držím se ve zlatém středu*“. Zlatokorunský opat Bohumír Bylanský a jeho svět, in: GAŽI, M. (ed.), Klášter Zlatá Koruna. Dějiny – památky – lidé, s. 453-454.

Bylanský a osvícenství

Prostřednictvím současných historických výkladů pracujeme s existencí jasně definované hranice mezi obdobím „bachratého“ okázalého baroka a mezi osvícenskou dobou rozumu s důrazem na kritiku kléru. Osvícenská doba přinesla prostor širokým masám obyvatel: jmenujme především zrušení nevolnictví a zavedení povinné školní docházky. Plošně lze říci, že tento všeobecně zažitý výklad charakterizuje představitele barokní církve jako bohaté, i ve světském prostředí vlivné osoby, zneužívající víru a své věřící.

Tento nadčasový výklad se ovšem neslučuje s životem právě zlatokorunského opata Bohumíra Bylanského, v jehož činnosti nacházíme prolínání barokních prvků s pokusy o osvíceneckou sociofilantropii.

Po smrti opata Guschla nachází Bylanský zlatokorunské klášterství v hospodářsky nevalném stavu. Guschl ukvapeně nakupoval větší množství statků, které pak neuměl hospodárně využít. Aby bylo celé klášterství zachráněno, musel Bylanský zavést účinná a hlavně poměrně rychlá opatření, v nichž bylo důležité přizpůsobit výdaje skutečnému výnosu daného hospodářství. I přes častý odpor se také snažil do praxe zavádět i průmyslové vynálezy. Své činy opat ospravedlňoval i před sebou samým, když si do deníku poznamenával, že všechno dělá z lásky k Bohu a z pozitivně laděného vztahu k místu a spolubratřím, kteří mu byli svěřeni. V jeho názorech zaznamenáváme přesvědčení, že údělem cisterckých mnichů je propojení duchovního světa a konkrétní práce, která vede ke snížení útrap nejen členům konventu, ale i lidem kolem kláštera.

Pomoc lidem kolem kláštera není v rámci Bylanského činnosti pouze formou zajištění obživy. Opat založil roku 1772 školu pro děti obyvatel z okolí, v jejíž koncepci vidíme odklon od názorů sv. Bernarda na vzdělání¹⁷³. V klášterní odborné škole se kromě čtení, psaní a počítání dával značný prostor i praktické části výuky v podobě poznatků z lesnictví a zemědělství. Škola měla po vzoru Komenského k dispozici mnoho různých pomůcek „především

---

¹⁷³ Podle sv. Bernarda se mnich nemá učit, nýbrž bédovat.

*impozantní soubor školních tabulových obrazů, zhotovených na jedné straně dle výchovných Ezopových bajek či Balzerových podobizen mužů zasloužilých o moudrost, stát, vědu a církev, na druhé však i stále velmi barokně formovaných výjevů z dějin kláštera, náboženské poezie jezuity první půle 18. století Johanna Oppelta i katechismu*¹⁷⁴.

U tohoto druhu pomůcek je patrné prolínání opatova osvícenství s doznívajícím barokem. Baroko v Bylanského životním záběru nalzáme také v širokých úpravách interiérů a exteriérů¹⁷⁵, stejně jako v jeho víře v nadpřirozenou moc kájovské Madony. Sám Bylanský se ale nazývá „milovníkem encyklopedií a vymezuje se vůči lidem pověřčivým“¹⁷⁶, což byla pravděpodobně reakce na přezíravost jeho osoby osvíceneckými intelektuály.

---

¹⁷⁴ GAŽI, M. – HANSOVÁ, J., „Držím se ve zlatém středu“. Zlatokorunský opat Bohumír Bylanský a jeho svět, in: GAŽI, M. (ed.), Klášter Zlatá Koruna. Dějiny – památky – lidé, s. 456.

¹⁷⁵ Úpravy se týkaly klášterního kostela, ambitu, opatského domu i kaple sv. andělů strážných, zvelebování zahrad a obory, podpory kájovského poutního místa. In: GAŽI, M. (ed.), Klášter Zlatá Koruna. Dějiny – památky – lidé, s. 445.

¹⁷⁶ GAŽI, M. – HANSOVÁ, J., „Držím se ve zlatém středu“. Zlatokorunský opat Bohumír Bylanský a jeho svět, in: GAŽI, M. (ed.), Klášter Zlatá Koruna. Dějiny – památky – lidé, s. 451.

Pokračování Bylanského „trojitosti“

Do svého deníku si Bylanský zapsal: „*Trojité uspořádání mysli mne vždy a všude ovládá*“¹⁷⁷. Nelze se proto divit, že této ideji přizpůsobuje i další oblasti svých aktivit.

Vedle Anselmovy triády nalézáme v opatově činnosti a názvosloví i další příklady trojitosti:

1) Samotné rozdělení spolubratří:

O konventu hovoří jako o duchovním vojsku v zápase s knížetem temných sil¹⁷⁸.

2) Názvy pro tento jihočeských klášter:

Svatá, Trnová a Zlatá Koruna

3) Rozdělení opatské odpovědnosti:

- starost svátosti
- starost industrie a vědy
- starost ekonomie

4) Uspořádání opatské knihovny:

- Knihovní část Boha Otce
- Nejrozsáhlejší část zasvěcena Synu Božímu
- Knihovní celek Ducha Svatého

V duchu triády se pokouší Gaži a Hansová charakterizovat i tohoto výjimečného opata. Oba autoři mají snahu prostřednictvím významných církevních osobností, jakými byli opat Suger, sv. Bernard a Petr Abélard, „*vymezit cíl Bylanského snažení*“¹⁷⁹.

Bylanského snahou bylo žít příkladný život. Díky obrovské kadenci otázek vyjádřených ve svém deníku odvozujeme snahu opata o získání zpětné

¹⁷⁷ Tamtéž. s. 457.

¹⁷⁸ PAVEL, R. *Der letzte Abt von Goldenkron*. s. 204.

¹⁷⁹ GAŽI, M. – HANSOVÁ, J., „*Držím se ve zlatém středu*“. Zlatokorunský opat Bohumír Bylanský a jeho svět, in: GAŽI, M. (ed.), *Klášter Zlatá Koruna. Dějiny – památky – lidé*, s. 456.

vazby ze svého okolí. Výsledkem jeho sebevnímání má být nejen příkladný život, ale i obliba u řádových bratří: „*Co se týče způsobu mé vlády: Jednám laskavě a snažím se být více oblíben než obáván? Netoleruji donašectví? Odmítám dostatečně pochlebovače? Získávám si všechna srdce?/.../*“¹⁸⁰ Z povahy otázek jasně vyplývá, že se opat snažil nic neopomenout, že se snaží o spojení lidské aktivity a milosti Boží do jednoho nedělitelného celku.¹⁸¹ Opat Bohumír Bylanský je pro svůj životní přístup vnímán jako představitel tzv. katolického osvícenství. Na jedné straně víme o jeho hlubokém přesvědčení o existenci Boha, ale i přes tuto víru je Bůh eliminován a díky tomu dochází ke zlepšování pozemského bytí.

Bylanský a zrušení kláštera

Zrušení kláštera vnímá opat Bohumír se svým konventem jako apokalypsu. Bylanskému se zhroutil celý svět, kterému zasvětil celý svůj život. I ostatní spolubratři, včetně Bohumírova bratra Alana se stále nemohou vzpamatovat z úředního příkazu, který jim 10. listopadu 1785 přijel osobně přečíst kníže Jan ze Schwarzenbergu. Čelní představitelé kláštera jsou donuceni podepsat přísahu, v níž se zavazují, že při závěrečné inventarizaci udají skutečné majetkové poměry celého opatství. Život „po dekretu“ pokračuje ještě 5 měsíců, během něhož se musí mniši rozhodnout buď pro penzionování a přestoupení do jiného kláštera nebo pro vstup do světské duchovní správy. Většina mnichů tvořících konvent se rozhodla pro penzi, zejména díky víře ve změnu konečného císařského ortelu. V pokračování činnosti kláštera věří do poslední chvíle i Bylanský, a proto píše 7. prosince 1785 dopis přímo císaři Josefu II., v němž se snaží vyjádřit všechny své zásluhy¹⁸². Nečiní tak pro záchranu své osoby, nýbrž jako důkaz prosperity

---

¹⁸⁰ PAVEL, R. *Der letzte Abt von Goldenkron*. s. 232-234.

¹⁸¹ GAŽI, M. – HANSOVÁ, J., „*Držím se ve zlatém středu*“. Zlatokorunský opat Bohumír Bylanský a jeho svět, in: GAŽI, M. (ed.), *Kláster Zlatá Koruna. Dějiny – památky – lidé*, s. 460.

¹⁸² Bylanského podpis na dopise císaři Josefu II. Viz obrazová příloha, obr. č. 8, s. 70.

celého opatství a loajality k císaři. Mezi řádky je tím vyjádřen dotaz: proč nás rušíte, proč nám ubližujete, vždyť my jsme Vaši?¹⁸³

Bylanský dostal 1500 zlatých a povolení odvézt si zařízení bytu v prelatuře. Zázemí mu nabídl na zámku v Chýnově Jan ze Schwarzenberga. Ač nesl bývalý opat zrušení kláštera statečně a snažil se v rámci Chýnova spolupracovat na chodu tamější školy, vnitřně ho osud jeho milovaného kláštera v meandru řeky Vltavy trápil a byl příčinou jeho předčasného úmrtí. Zemřel 21. července 1788 v Chýnově¹⁸⁴. Díky císařskému zákazu pohřbívat v kostelech na území celé habsburské monarchie z roku 1784, se Bohumír Bylanský nedočkal ani posledního odpočinku ve svém milovaném klášteře. Dodnes je pochován v místě svého posledního pobytu.

5.3 Bývalý klášter od roku 1785 do současnosti

Po odchodu mnichů z budov zrušeného kláštera je většina klášterních statků dána do dražby. Největším zájemcem o klášterní majetek projevil kníže Jan ze Schwarzenbergu, který získáním těchto nových držav za velmi výhodných podmínek ucelil své území. Pro představu: odhadní cena byla 395225 zl., kníže za klášterní budovu a všechny dvory, pole a lesy dal pouze 212217 zl. 25 kr.¹⁸⁵

Ve Zlaté Koruně byla zřízena světská fara, z opatského chrámu se stal farní kostel. Ostatní klášterní budovy Schwarzenberg pronajal subjektům, které je začaly zcela nevhodně využívat pro tovární výrobu. Z kláštera se stalo vojenské bělidlo, továrna na zpracování hedvábí, kartounka, přádelna, slévárna nebo strojírenská dílna. Již za 22 let po zrušení kláštera jsou budovy v dezolátním stavu¹⁸⁶.

O záchranu budov kláštera se pokusil c.k. konzervátor a profesor české reálky v Českých Budějovicích Josef Braniš, který roku 1907 přesvědčil

¹⁸³ GAŽI, M. – HANSOVÁ, J., „*Držím se ve zlatém středu*“. Zlatokorunský opat Bohumír Bylanský a jeho svět, in: GAŽI, M. (ed.), *Klášter Zlatá Koruna. Dějiny – památky – lidé*, s. 467.

¹⁸⁴ Matriční záznam o úmrtí opata Bylanského. Viz obrazová příloha, obr. č. 9, s. 70.

¹⁸⁵ KADLEC, J. *Dějiny kláštera Svaté Koruny*, s. 238.

¹⁸⁶ Viz obrazová příloha, obr. č. 11,13,15, s. 72-74.

knížete Adolfa Josefa ze Schwarzenbergu, aby investoval do celkové rekonstrukce klášterních budov. Protože tovární výroba v rámci kláštera byla nezisková¹⁸⁷, rozhodl se kníže ukončit nájemní smlouvu s posledním nájemcem Františkem Schullerbauerem a investovat nemalou částku do oprav. Do začátku první světové války jsou realizovány opravy za 16167 korun¹⁸⁸. Další vlna rekonstrukčních prací začala koncem 30. let 20. století a skončila na počátku 50. let opravou částí velkého a malého konventu. Posléze veškerá rekonstrukční činnost v rámci kláštera utichla a prostory se začaly využívat jako občanské byty. Prostory zde našlo i „*oddělení historických fondů knihovny a byly sem směřovány svozy knihovních fondů jihočeských církevních institucí*“¹⁸⁹ V části opatství byla v 60. letech zřízena mateřská škola a rozsáhlé depozitní sklady knihovny. „*Knihy vzdělávají a kazí, říkává se obvykle a nikoli neprávem; neboť ne málo lidí olupuje listí vědy o strom života.*“¹⁹⁰ Nelze lepšími slovy vyjádřit vztah posledního, 43. opata kláštera Zlatá Koruna Bohumíra Bylanského ke knihám, než výše uvedeným citátem. Opatova láska nejen ke knihám, ale i k systému řazení knih v knihovně jako kdyby předznamenávaly osud, který po zrušení kláštera císařem Josefem II. na velkou část klášterního komplexu čekal.

Normalizace potírala vše, co souviselo s církví a vírou vůbec, proto i označení „klášter“ neodpovídalo tehdejšímu slovníku. Proto bylo rozhodnuto, že klášter Zlatá Koruna bude po vzoru Strahova přejmenována na „Památník jihočeského písemnictví se stálou literární expozicí“.

Se zásadní rekonstrukcí se pak začalo až po roce 1989, neboť celé záchranné úsilí přestaly blokovat nesmyslné ideové důvody, díky kterým neměl nikdo zájem o zachování takto významné památky. Roku 1995 je klášter Zlatá Koruna vyhlášen národní kulturní památkou, rokem 2000

---

¹⁸⁷ Neziskovost tovární výroby v budovách kláštera se dá také připisovat místu, v němž se budovy nacházejí.

¹⁸⁸ BEZECNÝ, Z., „*Počátky rekonstrukce bývalého zlatokorunského kláštera v letech 1907 – 1914*“. In: GAŽI, M. (ed.), Klášter Zlatá Koruna. Dějiny – památky – lidé, s. 347.

¹⁸⁹ TROUP, Z., „*Stavební úpravy v klášteře Zlatá Koruna v druhé polovině dvacátého století a v prvních letech jednadvacátého století*“. In: GAŽI, M. (ed.), Klášter Zlatá Koruna. Dějiny – památky – lidé, s. 359.

¹⁹⁰ KADLEC, J. *Dějiny kláštera Svaté Koruny*, s. 230.

přestává klášter využívat Státní vědecká knihovna České Budějovice jako svůj depozitář.¹⁹¹

„Srpen roku 2002 přinesl Čechám katastrofální povodeň /.../ a nevyhnula se ani Zlaté Koruně. V souladu s cisterciáckými pravidly se klášterní budovy nacházejí v bezprostřední blízkosti řeky/.../, a přesto v době kulminace dostoupila voda pouze k patě východní ohradní zdi. Přímých materiálních škod zůstaly historické budovy zcela ušetřeny a i v tomto ohledu je třeba učinit úklonu směrem k moudré prozíravosti a znalostem stavitelů kláštera“¹⁹².

---

¹⁹¹ TROUP, Z., “Stavební úpravy v klášteře Zlatá Koruna v druhé polovině dvacátého století a v prvních letech jednadvacátého století“. In: GAŽI, Martin (ed.), Klášter Zlatá Koruna. Dějiny – památky – lidé, s. 359-365.

¹⁹² Tamtéž, s. 365.

6. Závěr

Cílem této práce bylo charakterizovat mnišské hnutí a jeho obecné zákonitosti porovnat s působením cisterckého řádu na našem území. Tato působnost pak byla detailně rozebrána v rámci studia dostupné sekundární literatury o jihočeském cisterckém klášteře Zlatá Koruna. V této bakalářské práci se podařilo propojit vlastní charakteristiku mnišství s činností první klíčové řehole benediktýnů a následně popsat důvody vzniku reformního mnišského hnutí cisterciáků.

Studiem života klášterů cisterckého řádu na našem území jsme zjistili, že již od jejich vzniku není dodržena imunita ve vztahu k světskému prostředí, což byl pro sv. Bernarda základní předpoklad dobře fungující cistercké řehole.

Důvody nalézáme především:

1. V potřebě kláštera komunikovat s laickým prostředím při správě mnohdy velmi rozsáhlého majetku
2. Ve strategickém propojení zakladatele kláštera, který díky „svému založení“ předpokládá možnost svého stálého vlivu na chod opatství
3. V propojení mnichů a obyvatel klášterství v době válek a nepokojů za účelem obrany
4. V komunikaci zástupců laické šlechty vstupující do řehole se svojí původní rodinou

Přestože součástí práce není rozbor zahraničních cisterckých klášterů, lze se domnívat, že české cistercké hnutí má i další specifika. Jmenujme zásadní české odlišnosti:

1. Zakládání kláštera se neuskutečňuje ve výhradně nehostinné krajině bez jakéhokoliv kontaktu s civilizací
2. Umístění českých klášterů není v úplných nížinách
3. Český cistercký klášter dostává hned při vzniku od donátora několik životaschopných vesnic s původními obyvateli

I přes veškeré oblastní nuance jsou všechny české cistercké kláštery součástí velmi dobře propracovaného centrálního systému, tzv. filiačního systému, v němž jsou napojeny na genealogickou linii primaciálního opatství Morimond. Zlatokorunský klášter má v rámci řádové genealogie jednu unikátní odlišnost: během svého působení měl dva mateřské kláštery.

Porovnáním vlivu zakladatelů na prosperitu klášterů nelze dojít k jednoznačnému závěru. U zlatokorunského kláštera vnímáme panovnické založení jako překážku v jeho hospodářském vývoji. Bohužel ani většina období, kdy se tento klášter dostal do rukou vlivných šlechtických rodů, nebyla pro hospodářský rozvoj rozsáhlého panství příznivá. Zasluhu na udržení životaschopnosti opatství měli často vyhraněné osobnosti ve funkcích opatů, kterých bylo od založení v roce 1263 do zrušení kláštera roku 1785 čtyřicet tři.

Za nejvíce přínosné považuji myšlenky posledního zlatokorunského opata Bohumíra Bylanského, jehož dílo nám bylo zachováno díky rozborům Bylanského deníku vyšebrodským mnichem Raphaelem Pavlem na konci 19. století. Bylanského filosofický záběr je zajímavě zasazen do období doznívajícího baroka a sílu nabírajícího osvícenství. Bylanského rozsáhlé aktivity jsou charakteristické jak pro plné baroko, tak pro osvícenství, proto o něm můžeme mluvit jako o představiteli katolického osvícenství.

Vzhledem k rozsahu práce se mi nepodařilo plně zmapovat činnost ženské linie cisterckých řádových domů na našem území a celkově porovnat české cistercké kláštery s vybranými konventy v rámci západokřesťanské Evropy. Ve vytvoření základního úsudku o těchto tématech mi ale významně pomohla odborná literatura, především kniha Karla Suso Franka *Dějiny křesťanského*

mnišství a soubor knih Kateřiny Charvátové *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142 – 1420*.

V práci na dílčím tématu *Klášter Zlatá Koruna* mi zase značně pomáhaly dvě publikace, velmi podrobně zpracovaná kniha ThDr. Kadlece *Dějiny kláštera Svaté Koruny* a sborník vydaný pod záštitou Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Českých Budějovicích, který editačně vedl Martin Gaži: *Klášter Zlatá Koruna. Dějiny – památky – lidé*. Kniha ThDr. Kadlece z roku 1949 obsahuje některé údaje, které byly díky dnešním moderním metodám výzkumu přehodnoceny. Proto bylo nutné některé informace z této knihy ověřovat aktuálnější sekundární literaturou, kterou byla právě publikace Národního památkového ústavu.

Zásadní prostor by mohl být také věnován cistercké architektuře, kterou jsem v této práci nastínila pouze v rysech, jež jsou součástí cisterckého řádového systému. Na velkou část bakalářské práce by vydala architektonická studie rozebírající umístění zlatokorunského kláštera do mendru řeky Vltavy¹⁹³. Díky tomuto živilu bylo nutné nerespektovat některé stavební normy stanovené pro sakrální památky (např. hlavní oltář konventního chrámu není situován na východ).

Je skoro neuvěřitelné, že přes všechny historické peripetie nám zůstaly tyto kláštery zachovány v plné své kráse a cistercké dokonalosti do dnešních dnů. Díky šikovnosti, prozíravosti a víře v Boha můžeme například letos oslavit výročí 750 let od založení kláštera Zlatá Koruna v malebném prostředí řeky Vltavy.

---

¹⁹³ Viz obrazová příloha, obr. č. 17, s. 75.

7. Seznam příloh - obrázků

- Příloha č. 1: Filiační systém českých cisterckých klášterů
- Příloha č. 2: Zakládací listina zlatokorunského kláštera z roku 1263
- Příloha č. 3: Nástrovní malba v předsálí zlatokorunské knihovny
- Příloha č. 4: Kapitulní síň kláštera Zlatá Koruna
- Příloha č. 5: Křížová chodba kláštera – světlo ve výkladu sv. Bernarda
- Příloha č. 6: Kaple Andělů Strážných
- Příloha č. 7: Matriční zápis o Bylanského křtu
- Příloha č. 8: Bylanského podpis na dopise adresovaný císaři Josefu II.
- Příloha č. 9: Matriční záznam o úmrtí opata Bylanského
- Příloha č. 10: Trojúhelníkové schéma *Scutum Fidei*
- Příloha č. 11: Nevhodné využití refektáře kláštera pro průmysl. výrobu
- Příloha č. 12: Zlatokorunský refektář dnes
- Příloha č. 13: Nevhodné využití exteriéru kláštera – rajský dvůr
- Příloha č. 14: Zlatokorunský rajský dvůr dnes
- Příloha č. 15: Nevhodné využití křížové chodby pro průmysl. Výrobu
- Příloha č. 16: Křížová chodba ve Zlaté Koruně dnes
- Příloha č. 17: Letecký snímek lokace kláštera Zlatá Koruna

8. Seznam použité literatury

BIBLE: překlad 21. století, Korintským, kap. 4-7, s.1448-1451. ISBN 978-80-87282-00-7.

BUBEN, M. M., *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích, Mnišské řády*, II. díl, 2. svazek. Praha: Libri, 2007. ISBN 978-7277-087-8.

CÍLEK, R., *Čeští panovníci a prezidenti*. Černošice: Agave, 2011. ISBN 978-80-86160-98-6.

FRANK, K. S., *Dějiny křesťanského mnišství*. Praha: Benediktinské arcidiákonství sv. Vojtěcha & sv. Markéty, 2003. ISBN 80-902682-8-5.

GAŽI, M. (ed.), *Klášter Zlatá Koruna. Dějiny – památky – lidé*. České Budějovice: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště České Budějovice, 2007. ISBN 978-80-85033-09-0.

CHARVÁTOVÁ, K., *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142 - 1420, 1. svazek: Fundace 12. století*. Praha: Karolinum, nakladatelství Univerzity Karlovy, 1998. ISBN 80-7184-617-1.

CHARVÁTOVÁ, K., *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142 - 1420, 2. svazek: Kláštery založené ve 13. a 14. století*. Praha: Karolinum, nakladatelství Univerzity Karlovy, 2002. ISBN 80-246-0385-3.

KADLEC, J., *Dějiny kláštera Svaté Koruny*. České Budějovice: Knihkupectví Čat „U zlatého klasu, 1949.

KUTHAN, J., *Dějiny umění – historie III: Gloria Sacri Ordinis Cisterciensis*. Praha: Ústav dějin křesťanského umění Katolické teologické fakulty Univerzity Karlovy, 2005. ISBN 80-903600-3-3.

PAVEL, R., *Der letzte Abt von Goldenkron*. Cistercienser-Chronik 9, 1897, s. 161 - 169, 193 - 205, 225 - 234, 273 - 281, 303 - 311, 329 - 341, 364 - 371.

ŠAROCHOVÁ, G. V., *České země v evropských dějinách, 1. díl: do roku 1492*. Praha: Paseka, 2006. ISBN 80-7185-791-2.

ŠIMŮNEK, R., LAVIČKA, R., *Páni z Rožmberka 1250 – 1520: jižní Čechy ve středověku*. České Budějovice: Bohumír Němec – VEDUTA, 2011. ISBN 978-80-86829-70-8.

9. Resumé

Die Basis dieser Bakkalaureatsarbeit ist das Thema des Zisterzienserorden, wobei diese Kapitel die imaginäre Linie bilden: die Mönche – die Geschichte des Zisterzienserordens – die Ankunft der Reformbewegungen der Mönche auf unser Gebiet –die Geschichte und Persönlichkeiten des ausgewählten südböhmischen Klosters Zlatá Koruna (Goldene Krone).

In der Arbeit vergleichen wir die Entwicklung einzelner Zisterzienserklöster auf unserem Gebiet, die früher als Zlatá Koruna entstanden oder die ihre Tätigkeit ungefähr in derselben Zeit wie das genannte Kloster eröffneten. Dank diesem Vergleich bemühen wir uns, identische und auch ganz einzelne Einschnitte im Leben der Mönche dieser kleinen südböhmischen Abtei zu finden.

Es interessiert uns auch die einsame Motivation der Gründer und die Motivation der zukünftigen Ordensbrüder. Wir stellen diese Fragen:

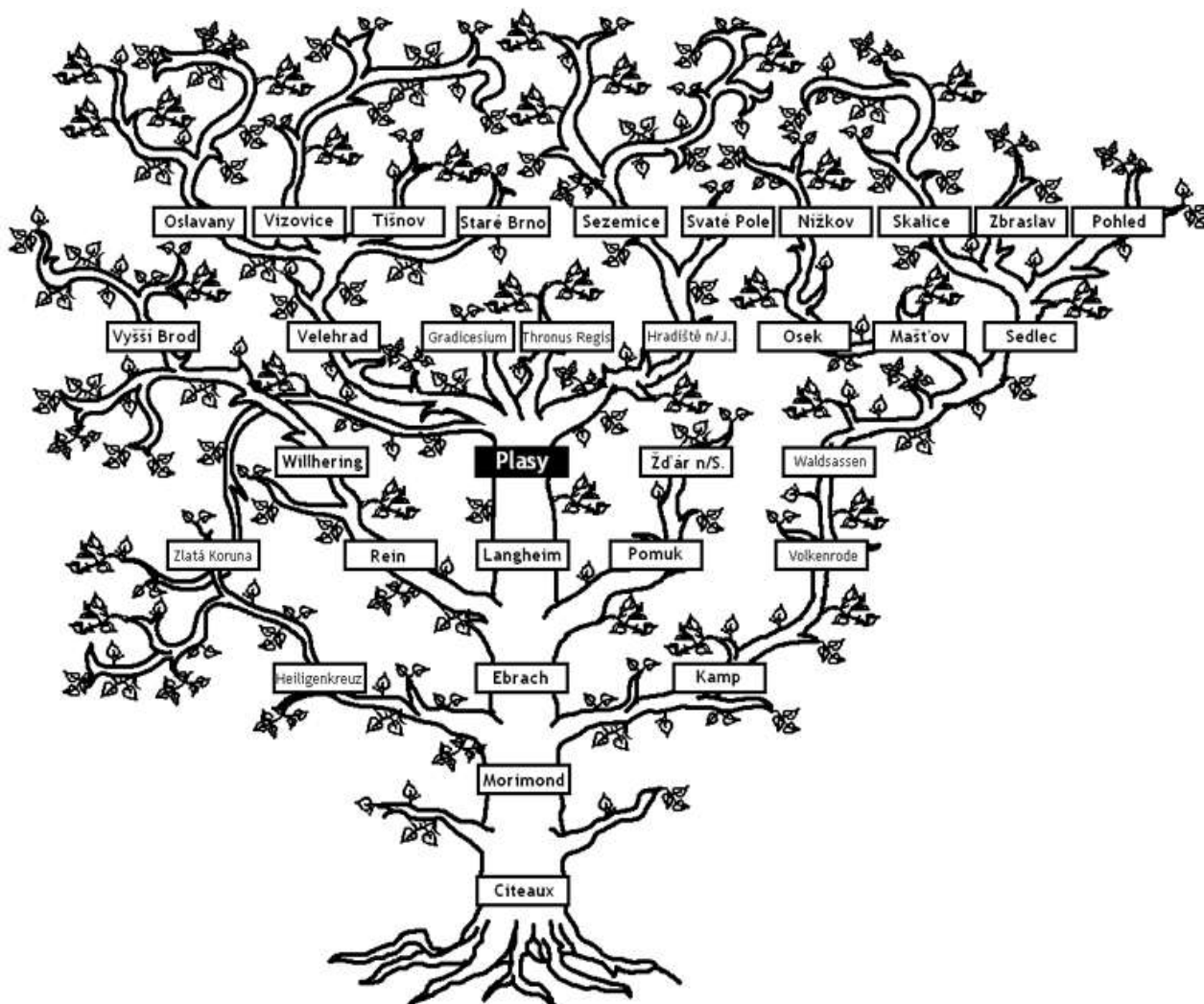
- Was führt die Gründer zu so einer umfassenden Investition, wie die Gründung des neuen Ordenshauses in der unbesiedelten Landschaft ist?
- Was führt den Menschen, damit er das gewöhnliche Leben um das Leben - häufig in Armut und Versagung, in strenger Ordnung der Gebete und harter Arbeit - wechselt?

Die Arbeit ist vor allem auf der Analyse der Werke gegründet, in denen ausführlich das Phänomen der Mönche analysiert ist, es geht nicht um die Äußerung der Ansichte der Autorin. In die Arbeit sind die Erkenntnisse von der Fachliteratur, von dem Studium gleich in dem Kloster Zlatá Koruna und von den Vorlesungen des Faches im Studienblock Ästhetik gesetzt.

10. Přílohy

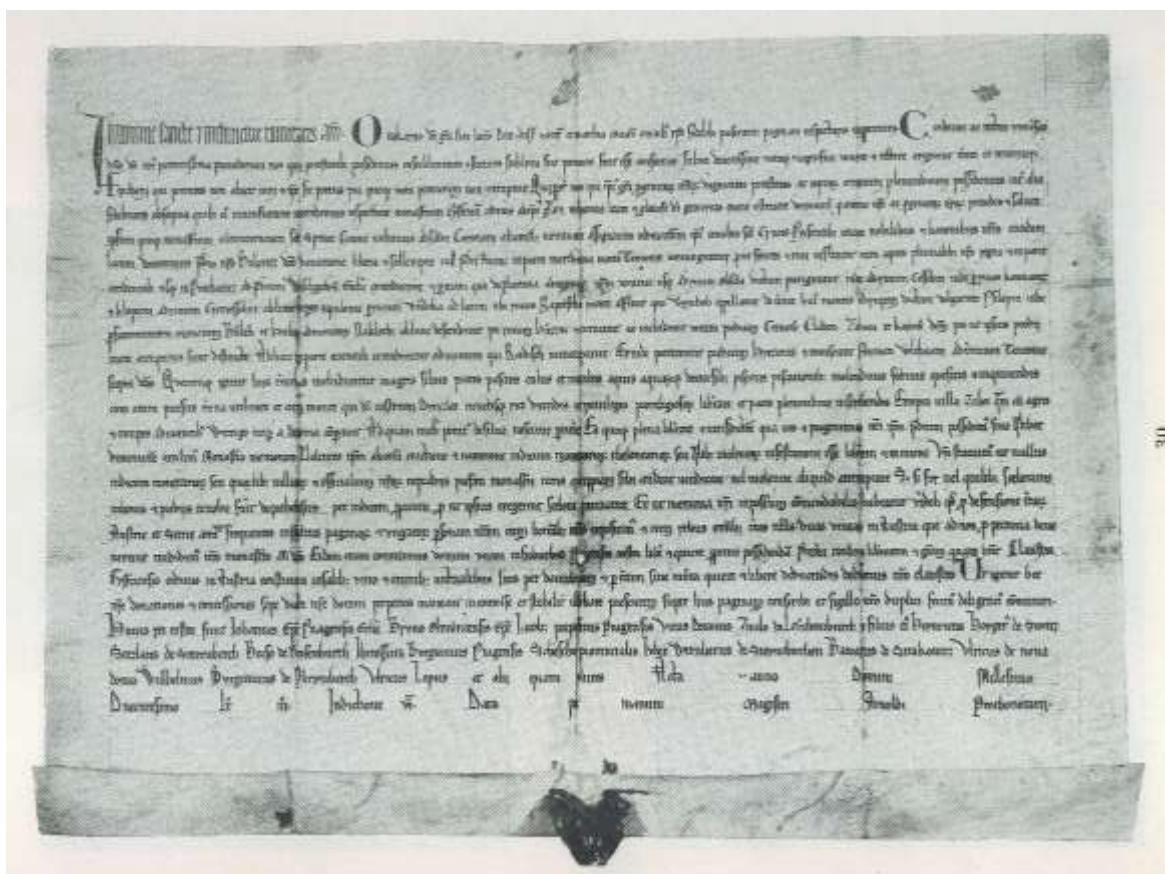
Obr. 1:

Filiační systém českých cisterciáckých klášterů. Klášter Zlatá Koruna je potomkem prvního cisterciáckého kláštera ve třetí generaci.

Zdroj: <http://www.klaster-plasy.cz/?Dejiny:Co-dela-cisterciacky-rad> [staženo 28. 2. 2013]

Obr. 2:
Zakládací listina listina zlatokorunského kláštera z roku 1263

Zdroj: KADLEC, Jaroslav. *Dějiny kláštera Svaté Koruny*, obrazová příloha č. 30.

Obr. 3:
Nástrovní malba v předsáli zlatokorunské knihovny s motivem
sv. Bernarda jako poustevníka

Zdroj: Fotografie zapůjčené přímo klášterem Zlatá Koruna, foto Josef Ptáček.

Obr. 4:

Německý výraz „abkragung“ pro krácení nosných článků jako typického prvku cistercké úpravy katedrální gotiky. Na obrázku příklad této architektonické anomálie: kapitulní síň kláštera Zlatá Koruna

Zdroj: Fotografie zapůjčené přímo klášterem Zlatá Koruna,
též na: <http://www.klaster-zlatakoruna.eu/fotogalerie-klastera/interiery/> [staženo 23. 3. 2013]

Obr. 5:

Hra světla v křížové chodbě kláštera Zlatá Koruna

Zdroj: Fotografie zapůjčené přímo klášterem Zlatá Koruna,
též na: <http://www.klaster-zlatakoruna.eu/fotogalerie-klastera/interiery/> [staženo 23. 3. 2013]

Obr. 6:
Kaple Andělů Strážných

Zdroj: Fotografie zapůjčené přímo klášteřem Zlatá Koruna,
též na: <http://www.klaster-zlatakoruna.eu/fotogalerie-klastera/exteriery/?peshowing=3>
[staženo 23. 3. 2013]

Obr. 7:
Matriční zápis o Bylanského křtu

Zdroj: Příloha knihy *Klášteř Zlatá Koruna : dějiny, památky, lidé* (2007), s. 441

Obr. 8:
Bylanského podpis na dopise císaři Josefu II. ze 7. prosince 1785

Jozefinus Bylanský Landt. Preb. in abbat. de an. g. sabum. V. i. f. b. gold. Kron. A. i. t. e. r. i. Ord. in. D. o. f. u. s. o. n.

Zdroj: Příloha knihy *Kláster Zlatá Koruna : dějiny, památky, lidé* (2007), s. 467

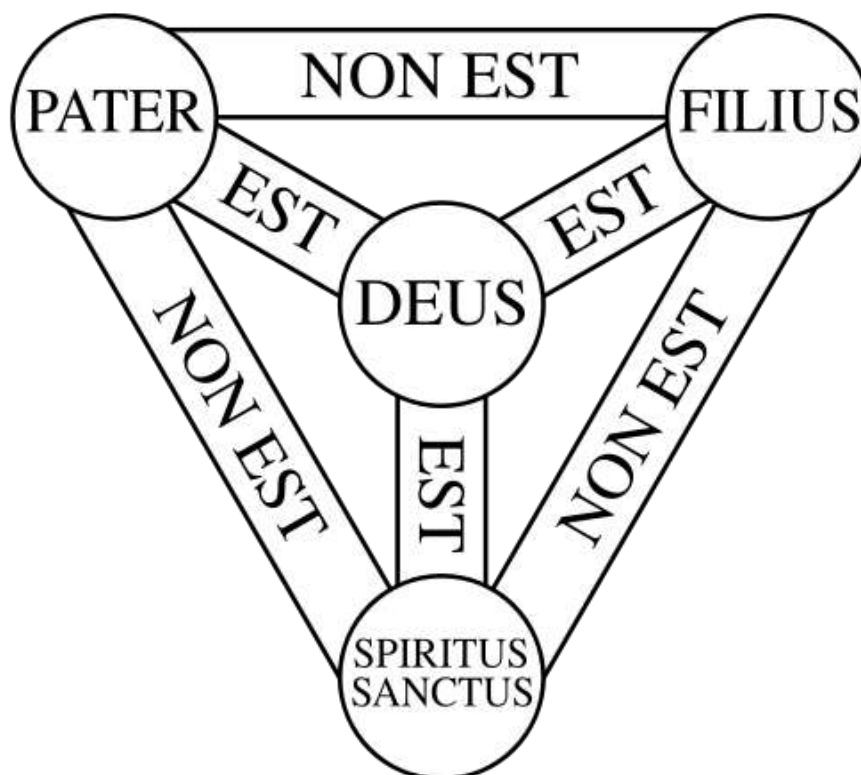
Obr. 9:
Obsáhlý záznam v matrice farní obce Chýnov o jeho úmrtí 21. července roku 1788 na tamním schwarzenberském zámku čp. 1

Anjba Zemědělych. Chemowie 1788. Pag. 8.

Cislo Zemeňan	Nro. Domu.	Omena Zemeňan.	Wity		Poblawj.		Dobry.	Nemocy a Smrti Pad.
			Bachyls. Et.	Procejsan. Et.	Mujšeho.	Ženšeho.		
1785								
1788								
21. July	N. 1.	Jozefinus Bylanský Landt. Preb. in abbat. de an. g. sabum. V. i. f. b. gold. Kron. A. i. t. e. r. i. Ord. in. D. o. f. u. s. o. n.						auf Miltz mit Johann Johann Frank
		in continuo oculis et affluente crucifera. Sacerdoti hinc vice Sanctus in carne stragulis in fide obijt die 21. Mensis July. provisis sibi Uel. Sacramentis a Decano hujate Cap. Wimb. huj. et ab eodem 23. hujusmodi sepultus in tulo in N. Parochia Chynow ad parochiam N. V. M.						Cap. par. Wimb. huj. Decanus Joci

Zdroj: <http://www.kohoutikriz.org/priloha/bylan.php> [staženo 23. 3. 2013]

Obr. 10:
Trojúhelníkové schéma Nejsvětější trojice, tzv. *Scutum Fidei*,
připisované Anselmu z Canterbury

Zdroj: <http://www.thomryng.com/amateurmonk/trinity-sunday-scutum-fidei/> [staženo 19.4. 2013]

Obr. 11:
Příklad nevhodného využití klášterních prostor v době přelomu 19. a 20. století.
Na fotografii zlatokorunský refektář.

Zdroj: GAŽI, M. (ed.), *Klášter Zlatá Koruna. Dějiny – památky – lidé*. s. 348.

Obr. 12:
Porovnání: zlatokorunský refektář dnes

Zdroj: <http://www.klaster-zlatakoruna.eu/fotogalerie-klastera/interiery/> [staženo 19.4. 2013]

Obr. 13:
Příklad nevhodného využití klášterních prostor v době přelomu 19. a 20. století.
Na fotografii zlatokorunský rajský dvůr.

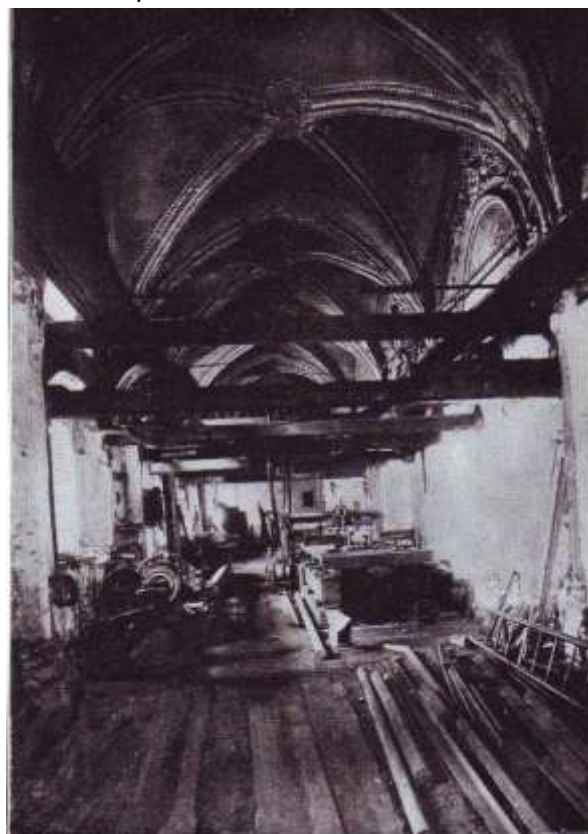
Zdroj: GAŽI, M. (ed.), *Klášter Zlatá Koruna. Dějiny – památky – lidé*. s. 348.

Obr. 14:
Porovnání: rajský dvůr dnes

Zdroj: <http://www.klaster-zlatakoruna.eu/fotogalerie-klastera/exteriery/> [staženo 19.4. 2013]

Obr. 15:
Příklad nevhodného využití klášterních prostor v době přelomu 19. a 20. století.
Na fotografii zlatokorunská křížová chodba.

Obr. 16:
Porovnání: Křížová chodba ve Zlaté Koruně dnes

Zdroj: GAŽI, M. (ed.), *Klášter Zlatá Koruna. Dějiny – památky – lidé.* s. 350.

Zdroj: <http://www.klaster-zlatakoruna.eu/fotogalerie-klastera/interiery/> [staženo 19.4. 2013]

Obr. 17:
Letecký snímek lokace kláštera Zlatá Koruna ve vztahu k tomu řeky Vltavy.

Zdroj: Fotografie zapůjčene přímo klášterem Zlatá Koruna.